

PAPER DETAILS

TITLE: Modern Okültizmde Bir Köse Tasi: Helena Petrovna Blavatsky

AUTHORS: Ali Gül

PAGES: 287-323

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/378579>

MODERN OKÜLTİZMDE BİR KÖŞE TAŞI: HELENA PETROVNA BLAVATSKY*

Gönderim Tarihi: 01.11.2016

Kabul Tarihi: 06.12.2016

Makale Türü: Araştırma Makalesi

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2271-8390>

Ali GÜL**

Öz

Helena Petrovna Blavatsky (1831-1891) modern okültist düşüncenin en önemli isimlerinden birisi olarak kabul edilir. Blavatsky, yaşamının çoğunu dünyayı gezmekle geçirmiştir. Bu gezilerinde ezoterik ve okült bilgilerin peşinde koşmuş; dönemin ruhçu/spiritüalist akımına intisap etmiştir. Blavatsky, 1873 yılında ABD'ye geldiğinde tam anlamıyla ruhçu akımın içindedir. ABD'de ruh çağırma celselerine bir medyum olarak katılmıştır. Blavatsky, ilerleyen dönemde ruhçuluğu terk ederek Teosofi Cemiyeti'nin oluşumunda başı çekmiştir. Bir müddet sonra yol arkadaşı Henry Steel Olcott ile birlikte Hindistan'a gitmiş ve Teosofi Cemiyeti'nin merkezini de Hindistan'a taşımıştır. Bu tarihten itibaren Blavatsky, öğretilerinde Batı ezoterik geleneği ile Doğu düşüncesini birleştirme gayreti gütmüştür. Yaşadığı skandallar yüzünden Hindistan'dan ayrılmak zorunda kalan Blavatsky, hayatının son dönemini Avrupa'da geçirmiştir. Blavatsky'nin *Isis Unveiled* ve *The Secret Doctrine* isimli iki eseri okült düşünce açısından köşe taşı kabul edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: H. P. Blavatsky, Ruhçuluk, Okültizm, Ezoterizm, Hindistan.

* Bu makale Ali Gül tarafından yazılan, "Senkretik Bir Oluşum Olarak Teosofi Cemiyeti ve XX. Yüzyıl Kültürel Yapıları Üzerindeki Etkisi" (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015) isimli doktora tezi temel alınarak hazırlanmıştır. This article was prepared on the basis of the doctorate thesis written by Ali Gül, titled: "The Theosophical Society as a Syncretic Formation and Its Influence Over The Cultural Constructions In the 20th Century" (İstanbul University Institute of Social Sciences, İstanbul, 2015).

** Dr., Çemberlitaş Anadolu Lisesi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni.
Ph.D., Çemberlitaş Anatolian Highschool, Teacher of Religious Culture and Moral Knowledge Course. İstanbul/Turkey (aligul10@hotmail.com).

A Cornerstone in Modern Occultism: Helena Petrovna Blavatsky

Abstract

Helena Petrovna Blavatsky (1831-1891) is considered one of the most important figures in modern occultist thought. Blavatsky spent most of her life by touring the world. She has been the pursuit of esoteric and occult knowledge on this trip; finally joined the spiritualist current of that period. When she came to USA in 1873, Blavatsky was in spiritualist current literally. Attended the evocation sessions in USA as a medium. Blavatsky abandoned spiritualism after a while, then she has been a leader in the formation of the Theosophical Society. After some time, she went to India with her fellow Henry Steel Olcott and moved the center of the Theosophical Society in India. From this date, she has pursued the effort to combine Western esoteric tradition with Eastern thought. Blavatsky because of scandals forced to leave India and has spent her last period of her life in Europe. Blavatsky's two works *Isis Unveiled* and *The Secret Doctrine* are considered the cornerstone for the occult thought.

Keywords: H. P. Blavatsky, Spiritualism, Occultism, Esotericism, India.

Giriş

1875 yılında ABD’de kurulan Teosofi Cemiyeti¹ modern bir okültist ve ezoterik hareket olarak kabul edilir. Kadim teosofi öğretisinden farklı olarak doktrinel lideri Helena Petrovna Blavatsky² (1831–1891)’nin düşünceleri etrafında gelişen hareket, 1879 yılında ABD’den Hindistan’a taşınmıştır. Bu tarihten itibaren Teosofi hareketi Doğu öğretilerini bünyesine katmak suretiyle kadim Batı ezoterizmi ile Doğu öğretilerini birleştirme hedefini gütmüştür. Tam anlamıyla senkretik bir oluşum olan Teosofi Cemiyeti 140 yılı bulan tarihi sürecinde dini düşünceye, okült ve ezoterik ekollere, bilim, tarih, edebiyat ve sanat anlayışına kadar kültürel yapıya birçok hususta etki etmiştir.

Teosofi Cemiyeti kaçınılmaz bir biçimde Blavatsky’nin hayatı ve eserleriyle bağlantılıdır. Her ne kadar Teosofi Cemiyeti’nin şekillenmesinde farklı kimseler rol aldı ise de, cemiyetin yükleneceği misyonu hisseden ve bu misyon etrafında insanları yüreklendirip

¹ Bu makalede salt “teosofi” kelimesi, Teosofi Cemiyeti’ni işaret ederken “Teosofi” şeklinde; bir düşünce ve anlayışı ifade ederken “teosofi” şeklinde kullanılmıştır.

² Helena Petrovna Blavatsky taraftarlarınca çoğu zaman “Madam Blavatsky” veya isminin baş harfleriyle “HPB” olarak anılmıştır.

toplayan isim Blavatsky olmuştur.³ Cemiyetin doktrinel lideri Blavatsky'yi etkileri bakımından özel olarak ele almak gerekir. R. Noll, dönemi itibarıyla Blavatsky'nin Avrupa ve Amerika'da en etkili kadınlardan birisi olduğunu söyler.⁴ C. Bamford ise bir Marx, Nietzsche veya Freud kadar önemli olmasa da Blavatsky'nin 20. yüzyıl düşünce hayatına önemli katkıları olduğunu dile getirir. Bamford, Blavatsky'nin 20. yüzyıl ezoterizm ve spiritüel düşüncesi açısından "ana" olarak kabul edildiğini de ifade eder.⁵ Bu bağlamda 20. yüzyılda ortaya çıkan birçok ezoterik, okültist, ruhçu hareketin ve yüzyılın ortasından itibaren tebellür eden New Age akımının Blavatsky'den önemli ölçüde etkilendiğini dikkate almak gerekir.

Blavatsky'nin şahsiyeti ve bireysel üretimi o kadar ön plana çıkmıştır ki Teosofi Cemiyeti, Blavatsky'nin yanında ikinci planda kalmıştır dense yeridir. Nitekim günümüzün önemli Teosofi araştırmacılarından M. Gomes'e göre, Teosofi Cemiyeti'nin elde ettiği kazanımlar asıl ilginin Blavatsky'ye yönelmesi sonucu çok görünür değildir.⁶

Blavatsky'nin ürettiği literatürün ne kadar bilimsel veya rasyonel olduğu tartışmaya açıktır. Bu anlamda Blavatsky'yi hayalperest bir mitos üreticisi olarak değerlendirmek söz konusu olabilir. Ancak J. Evola'nın Gurdjieff örneğinde ifade ettiği "bu tip insanların yazdıklarının doğruluğu ve değerinden ziyade önemli olan ilettikleri ve yarattıkları etkidir"⁷ sözü Blavatsky için tümünden geçerlidir.

Teosofi Cemiyeti'nin öncüsü ve doktrinlerinin temel kaynağı durumundaki Blavatsky'nin hayat serüveni düşüncelerinin oluşmasında büyük rol oynamıştır. Bu anlamda Teosofi Cemiyeti'ni ve yapısını

³ *The Theosophical Movement: 1875-1950* (California: The Cunningham Press, 1951), 27.

⁴ Richard Noll'dan aktaran Poul Pedersen, "Tibet, Theosophy and The Psychologization of Buddhism", *Imagining Tibet: Perceptions, Projections and Fantasies*, ed. Thierry Dodin, Heinz Räther (Somerville MA, USA: Wisdom Publishing, Inc., 2001), 157-158.

⁵ Bamford, Blavatsky'nin (ruhçuluk akımının hazırlamış olduğu yolu da hesaba katarak) "din-sonrası spiritüalite" (post-religion spirituality)nin "peygamberi" veya "anası" olarak nitelenebileceğini ifade eder. Bkz. Rudolf Steiner, *Spiritualism, Madame Blavatsky and Theosophy*, ed. Christopher Bamford (Great Barrington: Anthroposofic Press, 2001) (içinde Christopher Bamford'un kaleme aldığı Giriş Bölümü), 7-8.

⁶ Michael Gomes, *The Dawning of the Theosophical Movement* (Quest Books, 1987), 2.

⁷ Julius Evola, *Çağdaş Ruhçuluğun Maske ve Yüzleri* (İstanbul: İnsan Yayınları, 1996), 187.

anlamak bakımından Blavatsky'nin yaşamını ve düşüncelerini ele almak önem arz etmektedir.

1. H. P. Blavatsky'nin Çocukluğu, Gençliği ve Gezileri

Blavatsky'nin hayatını Teosofi Cemiyeti öncesi ve sonrası olmak üzere kabaca iki kısma ayırmak mümkündür. Blavatsky'nin Teosofi Cemiyeti öncesi hayatına dair belgelere dayalı bilgiler çok azdır. Blavatsky'nin biyografisi üzerinde çalışma yapan isimlerden A. P. Sinnett, Blavatsky'nin ilk dönem hayatı ile ilgili bilgilerin daha çok sözlü hatıralara, Blavatsky'nin yakınları ile yaptığı yazışmalara ve Rusya'da yazıları ile tanınan kız kardeşi Vera Zhelihovsky'nin Blavatsky hakkında kaleme aldığı hayat hikâyesine dayandığını ifade etmektedir.⁸ Blavatsky'nin yaşamı ve şahsiyeti birçok noktada soru işareti taşımayı sürdürmektedir.

Blavatsky'nin sıra dışı hayat serüvenine yönelik bilgilerin birçoğunun sonradan kendisi tarafından kurgulandığı iddia edilmiş,⁹ özellikle yaptığı büyük çaplı gezilerin gerçekliği hususunda önemli şüpheler dile getirilmiştir.¹⁰ Örneğin P. Pedersen Blavatsky'nin hayatının biri gerçek diğeri kurgulanmış olmak üzere iki farklı boyutta incelenmesi gerektiğini ileri sürmektedir.¹¹ Yukarıdaki ifadeler binaen Blavatsky'nin biyografisine dair bilgilere ihtiyatla yaklaşmak doğru olacaktır. Bununla birlikte tüm bu anlatımların içerisinden Blavatsky'nin yaşamının ve karakterinin ana hatlarını çıkarabilmek yine de mümkündür.

Helena Petrovna Blavatsky (baba ismi ile Helena Petrovna Hahn), 30 Temmuz 1831 tarihinde Rusya'nın Ekaterinoslav (şu an Ukrayna'da Dnepropetrovsk) kentinde soylu ve zengin bir ailede doğdu.¹² Rus ordusunda görevli Albay Peter Hahn'ın kızı olan Blavatsky, baba tarafından Alman kökenlidir. Kaynaklarda Blavatsky'nin annesi Helene

⁸ A. P. Sinnett, *Incidents In The Life of Madame Blavatsky* (New York: J. W. Bouton, 1886), 5.

⁹ Christopher Hodapp ve Alice Von Kannon, *Conspiracy Theories and Secret Societies For Dummies* (Hoboken, USA: Wiley Publishing, Inc., 2008), 199.

¹⁰ Tim Wallace-Murphy, *Hidden Wisdom: The Secrets of the Western Esoteric Tradition* (New York: The Disinformation Company Ltd., 2010), 244.

¹¹ Pedersen, "Tibet, Theosophy, and The Psychologization of Buddhism", 154.

¹² Herbert Whyte, *H. P. Blavatsky: An Outline of Her Life* (London: Percy Lund, Humphries and Co., LTD., 1909), 15; ayrıca bkz. Constance Jones ve James D. Ryan, *Encyclopedia of Hinduism* (USA: Facts On File, Inc., 2007), 86- 87.

Fadeev'in Rusya'da tanınan bir roman yazarı olduğu ifade edilir.¹³ Helena Hahn, "Blavatsky" soyadını ileride çok kısa süre evli kalacağı devlet meclisi üyesi ve Erivan vali yardımcısı Nicephore Blavatsky'den almıştır.¹⁴

Blavatsky'yi hayatı boyunca takip edecek olağanüstü haller daha onun vaftizi sırasında başlar. Blavatsky'yi vaftiz eden papazın cübbesi törende yakılan bir mumdan tutuşur ve papaz ciddi şekilde yaralanır. Bu olay daha o günden çevresi tarafından küçük çocuğun ileride yaşayacağı çalkantılı hayata bir işaret sayılır.¹⁵ Sinnett, Blavatsky'nin en başından beri yerel efsanelerin ve batıl inançların önemli yer kapladığı bir atmosferde büyüdüğünü aktarır. Bu anlamda gerek yörede bilinen folklorik hikâyeler gerekse evin hizmetçilerinin periler ve hayaletlerle ilgili anlatımları, Blavatsky'yi derinden etkilemiştir. Blavatsky, ilk günden itibaren cinlerin, perilerin, türlü hayaletlerin varlığını kabul etmiş, zaman zaman bu varlıkları gördüğünü söylemiştir.¹⁶

Blavatsky, on bir yaşında annesini kaybetmesi üzerine büyük babasının sivil yöneticisi olduğu Saratow'a gitmiş, yaklaşık beş yıl büyük babası ve büyük annesi ile birlikte yaşamıştır. Blavatsky, Saratow'da yaşadığı konağın eski sahipleri ve hayaletleri hakkında anlatılan hikâyelerden çok etkilenmiştir, burada kendisinin "kamburlar" dediği perileri devamlı surette gördüğünü söylemiştir. Çoğu gece uyurgezer vaziyette yüksek sesle konuşarak konağın koridorlarını dolaşırken bulunmuştur. Blavatsky, bir takım varlıklarla konuştuğunu iddia etmiş, zaman zaman gece karanlığında kendisine bakan gözlerden bahsetmiş, konaktaki güvercinlerin ve bir takım hayvan iskeletlerinin kendisiyle konuştuklarını ileri sürmüştür.¹⁷ Blavatsky'nin kimi zaman görünmeyen

¹³ Joscelyn Godwin, "Blavatsky and The First Generation of Theosophy", *Handbook of the Theosophical Current*, ed. Olav Hammer, Mikael Rothstein (Leiden: Koninklijke Brill NV, 2013), 15. Araştırmalarımızda Helene Fadeev'e ait bir esere rastlamadığımızı belirtmek isteriz.

¹⁴ Sinnett, *Incidents In The Life of Madame Blavatsky*, 13.

¹⁵ Sinnett, *Incidents In The Life of Madame Blavatsky*, 18-19.

¹⁶ Sinnett, o gün için Rus halk inançlarında önemli yerleri olan domowoy, sedmitchka, roussalka gibi perilerin Blavatsky'nin çocukluk yaşamının parçaları olduğunu ifade etmekte, bu perilere dair Blavatsky'nin bir takım tecrübelerini aktarmaktadır. Bkz. Sinnett, *Incidents In The Life of Madame Blavatsky*, 20-24.

¹⁷ Sinnett, *Incidents In The Life of Madame Blavatsky*, 24-35.

güçler tarafından korunduğuna dair anlatımlar da mevcuttur.¹⁸ Blavatsky'nin kehanet yeteneği de üst düzeydeydi. Kimi tanıdıklarının ölümlerini önceden bildiriyor, karşısındaki kişinin düşüncelerini okuyabiliyor, boş odalarda kahkahalar, gürültüler ve esintiler oluştuyordu. Kehanetlerinin gerçekleştiği görülünce herkes ondan korkmaya başlamıştı.¹⁹

Sinnett, Blavatsky'nin çocuk yaşlarından itibaren okumaya düşkün birisi olduğunu ifade etmektedir. Blavatsky, büyük babası Prens Pavel Dolgoruki (ö. 1838)'nin mistik ve okült konularla ilgili yüzlerce kitaptan oluşan kütüphanesinden oldukça faydalanmıştır.²⁰ P. Johnson'a göre Blavatsky daha hayatının ilk döneminde bu kütüphanede simya, büyü ve diğer okült bilimlerle ilgili birçok kitap okumuştur. Johnson, Blavatsky'nin okültizme ilgisi anlamında büyük babasının önemli bir yeri olduğunu düşünür.²¹

Blavatsky henüz onsekiz yaşında iken kendisinden yaşça oldukça büyük olan Erivan bölgesi vali yardımcısı General Nikolai V. Blavatsky ile evlenmiştir. Ancak bu evlilik Blavatsky'nin kocasını terk etmesi üzerine birkaç ay sürmüştür.²² Bu olaydan sonra Blavatsky ailesinin desteğini alarak, o tarihlerde belki de hiçbir kadının tek başına göze alamayacağı bir serüvene girişmiş ve yaklaşık 25 yıl sürecek olan gezilerine başlamıştır.²³

Blavatsky, ilk olarak İstanbul'a gitmiş, ardından Mısır, Yunanistan ve Doğu Avrupa'da geziler yapmıştır. Blavatsky, Mısır'da Paulos Metamon isminde Kıptî veya Kaldeli bir büyücü ile tanışmış, bu kişinin yaklaşık üç ay öğrencisi olmuştur. N. Goodrick-Clarke'e göre bu dönemde Blavatsky'nin yanında Dürziler, masonlar ve çeşitli İslami bâtını gruplarla ilişkisi olan Amerikalı yazar ve sanatçı Albert Rawson

¹⁸ Sinnett, *Incidents In The Life of Madame Blavatsky*, 46-48; G. G. Hubble, *Facts and Fancy in Spiritualism, Theosophy and Psychical Research* (Kessinger Publishing Co., 2003), 12-14.

¹⁹ Jorge Angel Livraga, "Gizemli Bir Kişilik; Helena Petrovna Blavatsky", Helena Petrovna Blavatsky, *Sessizliğin Sesi: "Tibet'in Kadim Bilgelik Kitabı"*, çev. Yeni Yüksektepe Çeviri Grubu (Ankara: Yeni Yüksektepe Kültür Derneği, Aralık 2007) içinde, 13-14.

²⁰ Sinnett, *Incidents In The Life of Madame Blavatsky*, 32.

²¹ K. Paul Johnson, *The Masters Revealed: Madame Blavatsky and The Myth of Great White Lodge* (Albany, New York: State University of New York Press, 1994), 19.

²² Whyte, H. P. *Blavatsky: An Outline of Her Life*, 21-22.

²³ Sinnett, *Incidents In The Life of Madame Blavatsky*, 60.

(1828-1902) vardır. Blavatsky, Mısır'dan sonra Fransa'ya geçmiş, kısa süre Paris'te kalmıştır. Burada tanıştığı bir Mesmerist, Blavatsky'nin psişik yeteneklerini fark etmiş ve ona yanında kalarak çalışmalarında yardımcı olmasını teklif etmiştir. Ancak Blavatsky bu teklifi reddetmiş ve sonrasında Londra'ya geçmiştir. Parasal sıkıntılar çeken Blavatsky, Londra'da piyano dersleri vermiştir. Blavatsky bu süre zarfında bir yandan ruhçu gruplarla bir yandan da devrimci gruplarla sıkı ilişkiler kurmuştur. Blavatsky bu ilişkilerinin sonucu olarak daha ileride (1856) bir Carbonarist birliği olan "Genç Avrupa" (Young Europe) birliğinin üyesi olacaktır.²⁴

1851 yılı Blavatsky için çok önemlidir, bu yılda Blavatsky'nin hayatını tamamen değiştirecek bir olay gerçekleşir. Blavatsky çocukluğundan beri "astral" formunda tanıdığını iddia ettiği ruhsal öğretmeniyse fiziksel bedeni içinde karşılaşır. Teosofi öğretisi içinde daha çok mahatmalar olarak anılan ruhsal olarak yükselmiş bir grubun üyesi olan mahatma Morya, Blavatsky'ye kendisine verilecek büyük görevi açıklar. Buna göre; Blavatsky Tibet'te üç yıl ruhsal eğitimden geçirilecek ve daha sonra onun önderliğinde Teosofi Cemiyeti kurulacaktır.²⁵ Mahatmalar öğretisi Teosofi Cemiyeti'nin doktrinleri açısından son derece önemlidir. Buna göre teosofistler "mahatmalar", "üstadlar", "beyaz kardeşler" gibi isimlerle anılan bir grubun varlığından söz ederler. Mahatmalar, Tibet ve Hindistan gibi yerlerde bedenlen yaşamakla birlikte astral formları vasıtasıyla istedikleri yerde bulunabilirler. Mahatmalar, reenkarnasyon süreciyle varlık mertebesinin üst basamaklarına ulaşmış ulu bilgelerdir. İnsanlığın öğretmenleri olarak nitelenen bu kimselerin Blavatsky'yi aracı olarak seçtikleri ve ona "bilgelik dini"ni ilettikleri teosofi öğretisi tarafından iddia edilmektedir. Blavatsky Londra'daki bu karşılaşmadan itibaren (1851) bütün hayatı boyunca mahatmaların himayesi ve rehberliği altında hareket ettiğini ve tüm bilgilerini bu üstaplardan aldığını ileri sürmüştür. Mahatma öğretisi

²⁴ Bkz. Rene Guenon, *Theosophy: History of a Pseudo Religion*, translated by Alvin Moore, Jr. Cecil Bethell, Hubert and Rohini Schiff (Hillsdale NY: Sophia Perennis, 2004), 5-6; Sinnett, *Incidents In The Life of Madame Blavatsky*, 58-61; Nicholas Goodrick-Clarke, *Helena Blavatsky*, ed. Nicholas Goodrick-Clarke (Berkeley, California: North Atlantic Books, 2004), 3-4; Godwin, "Blavatsky and The First Generation of Theosophy", 16.

²⁵ Constance Wachtmeister, *Reminiscences of H. P. Blavatsky and "The Secret Doctrin"* (London: Theosophical Publishing Society, 1893), 56-57; Whyte, *H. P. Blavatsky: An Outline of Her Life*, 24.

ileriki süreçte Teosofi Cemiyeti'nin kurulmasıyla birlikte asıl ağırlığını hissettirecektir.²⁶

Blavatsky, Londra'dan sonra gezilerine Amerika kıtasında devam eder. Kanada, Meksika, New Orleans'ta yaklaşık bir yıl dolaşır. New Orleans'ta Vudular arasında bir müddet bulunur. Blavatsky, daha sonra ruhani üstadı ile görüşmek amacıyla Amerika'dan Hindistan'a geçer (1852). Hindistan'dan Tibet'e geçme girişiminde bulunur, ancak başaramaz. Bunun üzerine Güney Hindistan'a yönelir, ardından Jawa ve Singapur'u dolaştıktan sonra Londra'ya döner (1853).²⁷ Blavatsky, Londra'dan tekrar Amerika'ya geçer. Bu sefer New York ve Chigago'da bulunur. Rocky Dağlarını göç kervanlarına katılarak geçtikten sonra San Fransisco'ya ulaşır. Blavatsky, yaklaşık iki yılını Amerika'da geçirdikten sonra Japonya üzerinden tekrar Hindistan'a geçer (1855). Bir Tatar şamanın rehberliğinde Keşmir ve Ladak'ı gezdikten sonra bu sefer Tibet'e girmeyi başarır. Ancak Blavatsky ve rehberi Tibet içlerine çok fazla ilerleyemezler. Blavatsky, sözü edilen şamanın trans yeteneğinden çok etkilenir. Blavatsky tekrar Hindistan'a dönüp bir müddet kaldıktan sonra Avrupa'ya döner.²⁸

Blavatsky, Fransa ve Almanya'da bir müddet kalır. Blavatsky'nin bu seferki Fransa ziyareti son derece önemlidir. Çünkü ileride yayımlanan otobiyografisinde Blavatsky, 1858 yılında Paris'te ruhçuluğa girdiğini, sonrasında babasını da ruhçuluğa inandırdığını ifade etmiştir.²⁹ Blavatsky daha sonrasında Rusya'ya akrabalarının yanına gider (1858). Sinnett, akrabalarının tanıklıklarına dayanarak Blavatsky'nin daha çocukluğunda sahip olduğu psişik güçleri geliştirmiş ve o günlerde medyumlukla ilişkilendirilen bir takım okült güçlere sahip olarak ülkesine döndüğünü ifade etmektedir. İddialara göre Blavatsky'nin

²⁶ James A. Santucci, "The Theosophical Society", *Controversial New Religions*, ed. James R. Levis, Jesper Aagaard Petersen (New York: Oxford University Press, 2005), 260-261; C.W. Leadbeather, *A Text Book of Theosophy* (California: Theosophical Publishing House, 1918), 11-15.

²⁷ Sinnett, *Incidents In The Life of Madame Blavatsky*, 62- 66; Whyte, H. P. *Blavatsky: An Outline of Her Life*, 25-26.

²⁸ Sinnett, *Incidents In The Life of Madame Blavatsky*, 66-74; ayrıca bkz. Goodrick-Clarke, *Helena Blavatsky*, 121.

²⁹ Alvin B. Kuhn, *Theosophy: A Modern Revival of Ancient Wisdom*, 1930, 52, erişim 10 Şubat 2013, <https://ia802700.us.archive.org/33/items/TheosophyAModernRevivalofAncientWisdom/AlvinBoydKuhnTheosophyAModernRevivalofAncientWisdom.pdf>.

bulunduğu mekânlarda tıktırlar, fısıltılar, tuhaf sesler, eşyaların yer değiştirmesi gibi gizemli olaylar gözlenir.³⁰ Akrabaları ile yaklaşık iki yıl geçiren Blavatsky daha sonra Tiflis'e geçer (1860). İki yıl kadar Tiflis'te kaldıktan sonra 1865 yılına kadar Kafkaslar'da dolaşır.³¹

1865 yılında Rusya'dan ayrılan Blavatsky, sonraki iki yılını Balkanlar, Yunanistan, Mısır, Suriye ve İtalya'da geçirir.³² Blavatsky, 1866 yılında İtalya'da Giuseppe Garibaldi'nin kuvvetleri içerisinde Viterbo ve Mentana'da çatışmalara katılır ve ciddi şekilde yaralanır. Blavatsky iyileşme dönemini Paris'te geçirir.³³ Guenon'a göre Blavatsky, Fransa'da Allan Kardec'in (1804-1869)³⁴ ruhçu okulu ile tanışır. Guenon, Blavatsky'nin Kardec'in öğretilerinden çok etkilendiğini düşünür. Ona göre Blavatsky "reenkarnasyon" öğretisini Kardec ekolünden almış ve hayatının sonuna kadar savunmuştur.³⁵

Blavatsky, 1867-1870 yılları arasında tekrar Hindistan ve Tibet'te bulunur. Blavatsky'nin teosofi öğretisini oluşturan bilgileri, üstadları olan mahatmalardan bu üç yıllık süreçte aldığı iddia edilmektedir.³⁶ Blavatsky, 1870 yılında tekrar Avrupa'ya döner; böylece iki defa dünya turu yapmış olur.³⁷

Blavatsky, 1870 yılı içinde ciddi bir tehlike atlatır. Yunanistan'dan Mısır'a geçerken Spezzia adası yakınlarında yolculuk ettiği gemi batar.

³⁰ Sinnett, *Incidents In The Life of Madame Blavatsky*, 67-74, 77-78.

³¹ *The Esoteric World of Madame Blavatsky: Reminiscences and Impressions by Those Who Knew Her*, compiled and ed. Daniel H. Caldwell, 2. bs., 2. bölüm (Wheaton: Theosophical Publishing House), erişim 30 Nisan 2014, <https://www.theosophical.org/online-resources/books/23-online-resources/online-books/1726-esoteric-world-chapter->.

³² *The Esoteric World of Madame Blavatsky: Reminiscences and Impressions by Those Who Knew Her*, 3. bölüm.

³³ Guenon, *Theosophy: History of a Pseudo Religion*, 8; ayrıca bkz. Godwin, "Blavatsky and The First Generation of Theosophy", 16.

³⁴ Allan Kardec takma adı ile tanınan Denizard Hyppolyte Rivail (1804-1869), ruhçuluğun ilk büyük Fransız teorisyeni olarak kabul edilir. Bkz. Antoine Faivre, *Giz ve Işık*, çev. Birol Biçer (İstanbul: Dedalus Kitap, 2012), 117; ayrıca bkz. Bryan Wilson, *Dini Mezhepler Sosyolojik Bir Araştırma*, çev. Ali İhsan Yitik ve A. Bülent Ünal (İstanbul: İz Yayıncılık, 2004), 208-209.

³⁵ Guenon, *Theosophy: History of a Pseudo Religion*, 8-9.

³⁶ Whyte, H. P. *Blavatsky: An Outline of Her Life*, 33; ayrıca bkz. Goodrick-Clarke, *Helena Blavatsky*, 121.

³⁷ Godwin, "Blavatsky and The First Generation of Theosophy", 16.

Blavatsky, bu kazadan sağ kurtulan birkaç kişiden birisi olur.³⁸ Blavatsky, 1870-71 yıllarında Kahire’de bulunur. Blavatsky’nin Kahire’de giriştiği önemli faaliyetlerden birisi Ruhçu Cemiyet (Spiritist Society) adını taşıyan bir cemiyet kurmasıdır (1871). Bu cemiyetin amacı Allan Kardec’in teorilerine dayanarak ruhçu deneyler ve uygulamalar gerçekleştirmektir.³⁹ Guenon, Blavatsky’nin Ruhçu Cemiyet’inin bir gazeteye verdiği ilanı bize iletir. Bu ilanda şu ifadeler yer verilir:

Kendisine yardımcı olan medyumlar ile Rus Mme Blavatsky’nin yönetiminde Kahire (Mısır)’de bir ruhçular cemiyeti kurulmuştur. Salı ve Cuma akşamları olmak üzere haftada iki celse yapılacaktır. Celselere yalnızca üyeler katılabilecektir. Bu girişimin asıl amacı, bir cemiyet çatısı altında birlikte olabilmek, ruhçuluk ve diğer alanlarla ilişkili bir okuma salonu ve kütüphane kurmak ve her ayın 1’i ve 15’inde yayımlanacak olan Kahire Ruhçu Dergisi (The Spiritualist Review of Cairo) adını taşıyan bir dergiyi hayata geçirmektir.⁴⁰

Kahire’de sürdürülen bu çalışmalar bir netice vermemiştir. Blavatsky, beraber çalıştığı medyumlar tarafından aldatıldığını ileri sürmüş ve Ruhçu Cemiyet’i kısa süre sonra kapatmıştır.⁴¹

Tüm bunların sonunda Blavatsky, Mısır’dan ülkesi Rusya’ya dönmüştür. Bir müddet ülkesinde kaldıktan sonra Paris’e geçen Blavatsky burada da kısa bir süre bulunduktan sonra Teosofi hareketini başlatacağı ABD’ye gitmiştir (1873). Blavatsky, Hindistan’a gidene kadar (1878) New York şehrinde yaşamıştır.⁴²

2. H. P. Blavatsky’nin ABD’de Faaliyetleri: Ruhçuluktan Teosofi’ye Giden Süreç

ABD’de kaldığı yaklaşık beş yıllık süre Blavatsky için önemli bir dönüşümün yaşandığı zaman dilimidir. Zira uzun yılları kapsayan gezileri boyunca ezoterik düşüncelerin peşinde koşan Blavatsky, ABD’ye vardığında tam anlamıyla ruhçuluk akımına mensup birisi konumundaydı. Aşağıda göreceğimiz üzere bir süre ABD’deki ruhçu çevrelerde gözüken Blavatsky, bu topraklarda Teosofi Cemiyeti ismi

³⁸ Sinnett, *Incidents In The Life of Madame Blavatsky*, 154-155.

³⁹ Sinnett, *Incidents In The Life of Madame Blavatsky*, 158; Pablo Sender, “Psychic Phenomena and Early Theosophical Society”, *Quest* (Summer, 2012), 95-96.

⁴⁰ *Spiritual Magazine*, April 1872’den aktaran Guenon, *Theosophy: History of a Pseudo Religion*, 9.

⁴¹ Sinnett, *Incidents In The Life of Madame Blavatsky*, 159; Guenon, *Theosophy: History of a Pseudo Religion*, 9-10.

⁴² Sinnett, *Incidents In The Life of Madame Blavatsky*, 175.

altında yeni bir ezoterik ve okült anlayış başlatarak o güne kadar mensup olduğu ruhçuluk düşüncesine karşı olan ancak bir anlamda ruhçuluğu da kapsayan bir hareket başlattı. Bu anlamda ruhçuluk Teosofi hareketi açısından bir basamak konumunda gözükmemektedir.

Blavatsky'nin ABD'deki ilk iki yılı (1873-1875) canlı bir ruhçu çevre içinde geçmiştir. 19. yüzyıl ABD açısından modern ruhçuluğun doğup geliştiği bir dönemi ifade etmektedir. Fox kardeşler ile başlayan ruhçu akım toplumda yaygınlaşmış, medyumların icra ettikleri ruh çağırma celseleri birçok insanın rağbet ettiği bir olgu haline gelmiştir. Bu noktada Blavatsky'nin ABD'ye gelişinin temel sebebinin aslında bu canlı ruhçu ortama girmek olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz. Çünkü Olcott'un aktardığı bilgilere göre Blavatsky, uzun yıllar süren gezilerinin temel amacının ruhçuluğu araştırmak olduğunu ifade ettiği gibi ABD'yi de modern ruhçuluğun beşiği olarak görmekteydi.⁴³ Ancak daha sonraki söylemlerine göre Blavatsky, ruhçuluğun merkezi olan bu ülkeye aslında gizli bir gündemle gelmiş, daha doğrusu mahatmalar tarafından gönderilmiştir. İddiasına göre Blavatsky, mahatmaların kendisine verdiği görev doğrultusunda o gün için ruhçular vasıtası ile revaçta olan fenomenlerin gerçekliğini ortaya koymak, ancak bununla birlikte modern ruhçuluğun ruh hakkındaki teorilerinin yanlışlığını ifade etmek amacıyla ABD'ye gelmiştir.⁴⁴

Blavatsky, ABD'de kısa süre içerisinde ruhçu çevrelerde kendisine önemli bir yer buldu, bilgilerini ve tecrübelerini ruhçu gruplar içerisinde sergilemeye çalıştı. Bir müddet sonra kendisi ezoterik ve okült konularda toplantılar düzenlemeye başladı ve bu alanla ilgilenenler arasında kendisine bir şöhret sağladı.⁴⁵ Bunun yanında materyalist ve pozitivist düşünce tarafından saldırılan ruhçuluğu ve sıklıkla sahtecilikle suçlanan medyumları savunan makaleleriyle bazı yayın organlarında kendini gösterdi.⁴⁶

⁴³ Henry S. Olcott, *Old Diary Leaves*, First Series (1874-1878), 12-13, erişim 12 Ocak 2014, <http://www.theosophy.ph/onlinebooks.html>.

⁴⁴ *The Esoteric World of Madame Blavatsky: Reminiscences and Impressions by Those Who Knew Her*, 4. bölüm; Olcott, *Old Diary Leaves*, First Series (1874-1878), 12-13.

⁴⁵ Santucci, "The Theosophical Society", 260.

⁴⁶ *The Theosophical Movement: 1875-1950*, 28-29; Olcott, *Old Diary Leaves*, First Series (1874-1878), 17.

2.1. H. P. Blavatsky ve Henry Steel Olcott

Blavatsky, 1874 yılında bundan sonraki yaşamında en yakın dostu olacak ve Teosofi tarihi açısından çok önemli bir isim olan Albay Henry Steel Olcott (1832-1907) ile tanıştı. İkili ilk olarak Vermont, Chittenden'de Eddy ailesine ait bir çiftlik evinde gerçekleştirilen ruh çağırma celsesinde karşılaştı.⁴⁷ Ruhçuluk üzerine öteden beri araştırmalar yapan Olcott, celselerde vuku bulan olayları *New York Sun* ve *Daily Graphic*'te kaleme aldığı makalelerle okurlara bildiriyordu.⁴⁸

Blavatsky, on dört gün boyunca Eddy çiftliğinde düzenlenen celselere katılmış ve burada bir medyum olarak bizzat ruh çağırma uygulamasını icra etmiştir. Blavatsky, Eddy kardeşlerin çağırdığı ruhlardan farklı olarak celsede bulunan hiç kimsenin tanımadığı yalnızca kendisinin geçmiş yıllardan ve gezilerinden tanıdığı kişilerin ruhlarını çağırmıştır.⁴⁹

Olcott, Blavatsky ile ilk konuşmalarının ardından onun büyük bir gezgin ve okültizm alanında derin bilgi sahibi birisi olduğunu anladığını belirtmektedir.⁵⁰ Olcott'a göre Blavatsky "tehlike ve macera dolu bir hayatın sonunda elde edilmiş ve okült bilimlerin verileri ile biriktirilmiş zengin bir belleğe sahipti, bu bilgiler benzersiz olmakla birlikte Amerika'da kimsenin görmediği duymadığı bilgilerdi."⁵¹ Olcott, Blavatsky'nin hayat hikâyesini oldukça fantastik bulur, ilk izlenimlerine göre Blavatsky çok ilgi çekici ve "tuhaf" bir kişidir.⁵² G. Lachman'a göre Blavatsky'den adeta büyülenen Olcott, Blavatsky'nin psişik kabiliyetlerle donatıldığını ve araştırmayı düşündüğü medyumlardan daha ileri olduğunu keşfetmiştir.⁵³ Kısa süre sonra Olcott, Blavatsky ile İrlandalı

⁴⁷ Robert S. Elwood, "Theosophy", *America's Alternative Religions*, ed. Timothy Miller (Albany, New York: State University of New York Press, 1995), 315; Olcott, *Old Diary Leaves*, First Series (1874-1878), 4.

⁴⁸ Olcott, *Old Diary Leaves*, First Series (1874-1878), 2-3; Hubble, *Facts and Fancy in Spiritualism, Theosophy and Psychical Research*, 18-19. ayrıca, bkz. Eugene V. Gallagher, *The New Religious Movements Experience in America* (USA: Greenwood Press, 2004), 80.

⁴⁹ H. P. Blavatsky, *Collected Writings*, comp. by. Boris Zirkoff (Wheaton, IL), 1: 53-54, erişim 15 Mayıs 2015, <http://www.katinkahesselink.net/blavatsky/>; Goodrick-Clarke, *Helena Blavatsky*, 26-28.

⁵⁰ Olcott, *Old Diary Leaves*, First Series (1874-1878), 6.

⁵¹ Olcott, *Old Diary Leaves*, First Series (1874-1878), 33.

⁵² Sinnett, *Incidents In The Life of Madame Blavatsky*, 180-181.

⁵³ Gary Lachman, *A Dark Muse: A History of the Occult* (New York: Thunder's Mouth Press, 2003), 156-157.

genç bir avukat olan William Quan Judge (1851-1896)'ı tanıştırdı. Judge, kısa süre sonra kurulacak olan Teosofi Cemiyeti'nin teşekkülünde Blavatsky ve Olcott ile birlikte rol alacak kişilerden birisi olacaktır.

2.2. H. P. Blavatsky ve Ruhçuluk İçinde Çalışmaları

Olcott'un hatıralarına baktığımızda Blavatsky'nin 1873-1875 yılları süresince ABD'de ruhçu camia içinde aktif bir rol üstlendiğini görüyoruz. Eddy çiftliğindeki araştırmalarını bitiren Olcott, New York'a döndüğünde Blavatsky'nin düzenlediği ruh çağırma celselerine katıldığını, Blavatsky'nin bu celselerde "John King"⁵⁴ adlı bir ruhtan mesajlar aldığını ifade etmektedir. Olcott, bahsi geçen John King'in daha sonra Philadelphia'da karı koca medyum Holmes'ların düzenlediği bir celsede Blavatsky tarafından materyalize edildiğini ve kendisinin John King'i gördüğünü belirtmektedir.⁵⁵ Bu örneklerle ilave olarak Olcott, Blavatsky'nin New York ve Philadelphia şehirlerinde gerçekleştirdiği birçok olağanüstü olayı (fenomeni) hatıralarında sıralar.⁵⁶ Tüm bunları göz önüne aldığımızda Blavatsky'nin üstün bir medyum olduğunu bunun da ötesinde sihirbazlık vari yetenekler sergilediğini görmekteyiz.

Blavatsky bu dönemde farklı ruhçu yayın organlarında psişik olaylar üzerine makaleler yazmış, zaman zaman ruhçu anlayış üzerinden polemiklere girişmiştir.⁵⁷ Örneğin 13 Kasım 1874 yılında *Daily Graphic*'te yayımlanan bir yazısıyla Dr. George M. Beard'ün Eddy çiftliğinde gerçekleştirilen fenomenlere karşı yönelttiği eleştirilere karşılık veren Blavatsky, beş yüz dolarlık bir bahis ortaya koyarak ruhçu celselerdeki fenomenleri bizzat gerçekleştirmek suretiyle ispatlayacağını iddia edip Beard'e meydan okumuştur.⁵⁸ Blavatsky, bu makalesi üzerine *Spiritual*

⁵⁴ Olcott, John King adınının o dönemde ruhçu çevrelerde iyi bilindiğini, bir çok medyumun John King'den mesaj aldığını ifade eder. İddialara göre John King, meşhur korsan Henry Morgan'ın ruhudur. Bkz. Olcott, *Old Diary Leaves*, First Series (1874-1878), 10-11.

⁵⁵ Olcott, *Old Diary Leaves*, First Series (1874-1878), 10, 40-51; ayrıca bkz. Goodrick-Clarke, *Helena Blavatsky*, 6-7.

⁵⁶ Dilediği anda gözden kaybolması, bir takım eşyaları yok etmesi, bir anda çizilmiş portreleri, arzu edilen meyveleri ortaya çıkarması gibi Blavatsky'nin gerçekleştirdiği iddia edilen birçok fenomen için bkz. Olcott, *Old Diary Leaves*, First Series (1874-1878), 16-17, 37-38, 40-51; Kuhn, *Theosophy: A Modern Revival of Ancient Wisdom*, 40-45.

⁵⁷ Sender, "Psychic Phenomena and Early Theosophical Society", 96.

⁵⁸ Kuhn, *Theosophy: A Modern Revival of Ancient Wisdom*, 52.

Scientist isimli dergiden bir teşekkür mektubu almıştır.⁵⁹ Yine Blavatsky ve Olcott, *Spiritual Scientist* başta olmak üzere dönemin spiritüel yayınlarına yazıları ile destek vermiş⁶⁰ ayrıca bu yayınlara maddi olarak da katkı sunmuşlardır.⁶¹

Blavatsky'nin ruhçu akım içinde geçirdiği bu süreç içinde John King'den başka bir takım farklı ruhlardan bahsettiğini görüyoruz. Bunlar; Serapis ve Tuitit Bey isimli ruhlardır.⁶² Blavatsky, sonradan her ne kadar Serapis ve Tuitit Bey'in ölmüş kişilerin ruhları değil Mısır'lı mahatmalar olduğunu söylese de R. Guenon bu söylemin sonradan kurgulandığını ifade eder. Zira Guenon, Blavatsky'nin bu dönemde ruhçu akım içinde olduğunu ve mahatma kavramını Blavatsky'nin ABD'den Hindistan'a gitmesi söz konusu olduğunda ürettiğini iddia eder.⁶³

Bu dönem içerisinde Blavatsky ve Olcott, henüz Teosofi Cemiyeti'ni kurmadan birkaç ay önce "Mucizeler Kulübü" (The Miracle Clup) adını taşıyan bir cemiyet kurdular. İddialara göre kulüp sözü edilen Serapis ve Tuitit Bey isimli ruhların teklifiyle kurulmuştur.⁶⁴ Bu kulübün asıl amacı ruhçu celseler düzenlemek, psişik fenomenleri araştırmaktır. Ancak bu kulüp önemli bir faaliyet göstermeden kapanmıştır.⁶⁵ Celselerde görev alan medyumun para talep etmesi üzerine kulübün dağıldığını ifade eden P. Sender'a göre bu olayın ardından Blavatsky'nin "Tibetli mahatmaları" devreye girmiş ve

⁵⁹ Jeffrey D. Lavoie, "The Spiritualism of Madame Blavatsky: An Introduction to Western Esotericism and Writings of a Victorian Occultist", *Ex Historia*, 224, erişim 30 Mayıs 2015, <https://humanities.exeter.ac.uk/media/universityofexeter/collegeofhumanities/history/exhistoria/volume4/Supplement-Lavoie.pdf>.

⁶⁰ Kuhn, *Theosophy: A Modern Revival of Ancient Wisdom*, 20. Blavatsky'nin *Spiritual Scientist* isimli dergide yayımlanan makaleleri için bkz. Theosophical University Press Online, Articles by H. P. Blavatsky, erişim 24 Ocak 2015, <http://www.theosociety.org/pasadena/bcw/bcw-hp.htm>.

⁶¹ Kuhn, *Theosophy: A Modern Revival of Ancient Wisdom*, 50-51.

⁶² Nicholas Goodrick-Clarke, *The Western Esoteric Traditions: A Historical Introduction* (New York: Oxford University Press, 2008), 214.

⁶³ Guenon, *Theosophy: History of a Pseudo Religion*, 21-24.

⁶⁴ Goodrick-Clarke, *The Western Esoteric Traditions: A Historical Introduction*, 214; Sender, "Psychic Phenomena and Early Theosophical Society", 96.

⁶⁵ Jeffrey D. Lavoie, *The Theosophical Society: The History of a Spiritualist Movement* (Florida, USA: Brown Walker Press, 2012), 13.

Blavatsky'ye felsefi-dini bir yapı kurmanın zamanı geldiğini bildirmiştir.⁶⁶

2.3. H. P. Blavatsky'nin Ruhçuluktan Ezoterizm ve Okültizme Yönelimi

Mucizeler Kulübü deneyiminin akabinde Blavatsky'nin söyleminde değişiklikler olduğu gözlenir. Bundan sonra Blavatsky ölmüş kimselerin ruhlarıyla irtibatı ifade eden bir ruhçu anlayıştan ziyade kendisine rehberlik yapan ve ona gerçek ezoterizmi ve okültizmi dünyaya tanıtmaya görevini veren Tibetli mahatmalardan açıkça söz etmeye başlamıştır. Bu dönemde Blavatsky'nin bir yandan da Batı ezoterik geleneğine ağırlık veren yeni bir anlayışı benimsediğini görmekteyiz. Aslında Blavatsky'nin söylemlerine bakacak olursak onun dönemin ruhçularının etkisinin ötesinde Batı ezoterik ve okült geleneğine hayranlık duyduğunu ifade edebiliriz. Zira Blavatsky bir mektubunda spiritüalist olmasında "düzenbaz" medyumların etkisini reddeder. O, kendi ruhçu anlayışının temellerinin Fox kardeşlerle başlayan (Rochester tıkrıtları) ruhçuluktan ziyade Raymond Lully, Pico della Mirandola, Cornelius Agrippa, Robert Fludd, Henry More gibi isimlerin ifade ettikleri "ilahi tabiatın derinliklerinde var olan ve her şeyi birbirine bağlayan bir sistemi ortaya koyan" anlayışa dayandığını belirtir.⁶⁷ M. Gomes, Blavatsky'nin saydığı isimlerin kabalistik ve Hermetik geleneği benimseyen isimler olmasının bir anlamda Blavatsky'nin fikrî alt yapısını ortaya koyduğunu ifade eder.⁶⁸ N. Goodrick-Clarke'e göre ise Blavatsky, ilk başlarda Amerikan ruhçuluğunu her ne kadar materyalizme karşı bir başkaldırı olarak görse de daha sonra ruhçuluğun gerçek okült bilgiden yoksun olduğunu düşünmüştür. Bu yüzden Blavatsky 1875 yılı başından itibaren "teosofi" kavramını kullanarak, büyü, kabala ve Gülhaçlı gibi öğretilerden söz ederek Batı ezoterik geleneğine yönelmiş, bir müddet sonra ruhçu hareketi tamamen terk etmiştir.⁶⁹

Blavatsky'nin o güne kadar ruhçuluk içinde bulunmasının sebepleri hususunda teosofistler tarafından mahatmalara dayandırılan bir takım iddialar dile getirilirken bu iddiaların tamamen kurmaca

⁶⁶ Sender, "Psychic Phenomena and Early Theosophical Society", 96.

⁶⁷ H. P. Blavatsky, *The Letters of H. P. Blavatsky (1861-1879)*, ed. John Algeo (Wheaton, Illinois: Quest Books, 2003), 1: 86.

⁶⁸ Gomes, *The Dawning of the Theosophical Movement*, 62-64.

⁶⁹ Goodrick-Clarke, *The Western Esoteric Traditions: A Historical Introduction*, 214.

olduğunu ileri süren karşı görüşler de söz konusudur. Örneğin Olcott'a göre Blavatsky ABD'ye spiritüalist fenomenlerin ve medyumluğun hakikatini göstermek amacıyla mahatmalar tarafından özel bir görevle gönderilmiştir. Ancak Batı dünyası henüz Doğu ruhçuluğuna ya da "brahmavidya"ya⁷⁰ hazır olmadığı için Blavatsky, materyalizmin ruhçuluğa karşı büyük saldırısı karşısında ruhçuluğu savunmak durumunda kalmıştır.⁷¹ P. Sender da aynı görüşe katılır, buna göre Blavatsky mahatmaların kontrolü altında yıllarca okült eğitim aldıktan sonra ezoterik gerçekleri anlatacak bir ortam arayışı içinde ilk olarak ruhçuluk içine girmiştir. Ona göre dini çevrelerin dogmatik yapısı ve bilimsel çevrelerin materyalist anlayışı okültizme kapı açamazdı. Oysa ruhçular celselerde karşılaştıkları fenomenler nedeniyle okült gerçeklere daha açık bir durumdaydılar.⁷² Dolayısıyla teosofistlerin temel iddiası şu olmuştur: Mahatmalar tarafından asıl okültizmi ve ezoterizmi iletmek üzere aracı seçilen Blavatsky dönemin materyalist anlayışına karşı bir müddet ruhçulara destek vermiştir. Bu aslında bir anlamda zorunlu bir destektir. Oysa şimdi asıl hakikatin bildirilmesi dönemi gelmiştir.

Bu noktada eleştirilerini dile getiren R. Guenon'a göre mahatmalar doktrini tamamen Blavatsky'nin uydurmasıdır. Ona göre Blavatsky, Teosofi Cemiyeti'nin kuruluşuna kadar bir ruhçudur. Blavatsky'nin ilham aldığını iddia ettiği ruhani varlıkların isimlerinin etkileşime girdiği ortamlara göre farklılık göstermesi onun politik bir tutumudur. Örneğin Blavatsky, ABD'ye ilk geldiği dönemde ruhçu topluluklarla etkileşimi had safhada iken ruhani rehberinin "John King" olduğunu ifade etmektedir. Ne zamanki Luksor Hermetik Kardeşliği ile ilişkisi yoğunlaşmış, ruhani rehberi "Serapis" ismini almıştır. Nihayet ABD'den ayrılmadan önce Hindu Arya Samaj hareketi ile iletişime geçildiğinde "Serapis" ismi "Keşmirli kardeş" (Kashmiri brother)e dönüşmüştür.⁷³

Yukarıdaki tartışmalar bir tarafa, sonuç itibarıyla Blavatsky, Teosofi Cemiyeti ismiyle yeni bir hareketi oluşturmanın eşiğine gelmiştir. Bu yeni hareket ruhçu düşünceden uzak olduğunu ve fakat

⁷⁰ "Brahmavidya", Sanskritçe "kutsal bilgi" anlamına gelmektedir, erişim 7 Kasım 2014, <http://spokensanskrit.de>.

⁷¹ Olcott, *Old Diary Leaves*, First Series (1874-1878), 13-15; ayrıca bkz. Kuhn, *Theosophy: A Modern Revival of Ancient Wisdom*, 50-51.

⁷² Sender, "Psychic Phenomena and Early Theosophical Society", 95.

⁷³ Guenon, *Theosophy: History of a Pseudo Religion*, 21-24.

hakiki ezoterizmi ve okültizmi temsil ettiğini iddia eden bir hareket olacaktır.

3. H. P. Blavatsky Önderliğinde Teosofi Cemiyeti'nin Kuruluşu ve ABD'de Faaliyetleri

Yalnız modern okültizmi değil modern kültürü birçok yönden etkileyen Teosofi Cemiyeti 1875 yılında New York şehrinde Helena Petrovna Blavatsky, Henry Steel Olcott, William Quan Judge önderliğinde kuruldu. Teosofi Cemiyeti'ni hazırlayan gelişmeler Blavatsky etrafında ruhçuluk üzerinde tartışan okültizme eğilimli insanların toplanmasıyla başlamıştır.⁷⁴ Yine böyle bir toplantıda George Henry Felt isimli bir okültist "*Mısırlıların Orantısının Kayıp Ölçütü/Kuralı*" (*The Lost Canon of Proportion of the Egyptians*) başlığını taşıyan bir seminer verdi.⁷⁵ Felt seminerinde antik Mısırlı ve Yunanlı mimarların eserlerinde uyguladıkları bir orantı kuralından bahsetmiştir. Felt'in iddiasına göre antik eserler belli ölçülere göre yapılmıştır ki bu ölçüler aynı zamanda doğadaki mimarinin ölçüleridir. Felt, bu ölçülerin Mısır tapınak hiyerogliflerinde hâlâ korunduğunu ileri sürmekteydi. Felt, Mısır üzerine yaptığı çalışmalarda Mısırlı rahiplerin aynı zamanda büyücü olduklarını keşfettiğini ifade etmiştir. Bu büyücüler elementlerin ruhlarını (elementaller)⁷⁶ kullanmışlar ve bazı formülleri kaydetmişlerdir. Felt, bu formülleri deşifre ettiğini ve elementlerin ruhlarını çağırarak test ettiğini söyler. Felt, bilgilerini konuyla ilgilenenlere ileriki seminerlerde sunabileceğini de teklif eder.⁷⁷ Felt'in sunduğu bu çarpıcı bilgilerden sonra iddia edilen antik büyücülerin sahip oldukları okült bilgileri çalışmayı temel amaç edinen bir cemiyet kurulması fikri ortaya çıkmıştır. Cemiyetin kuruluş fikrini sunan kişi H.

⁷⁴ Olcott, *Old Diary Leaves*, First Series (1874-1878), 113-115.

⁷⁵ Olcott, *Old Diary Leaves*, First Series (1874-1878), 115.

⁷⁶ Elementaller düşüncesi Paracelsus tarafından öne çıkarıldıysa da Avrupa folkloründe antik zamanlardan beri mevcuttur. Bu düşünceye göre elementlerin ruhları olan periler (nyphs), cinler (elves), cüceler (gnomes), semenderler (salamanders)'in her biri sırasıyla dört element olan su, hava, toprak ve ateşin içinde yaşarlar ve bu elementlerin özelliklerini taşırlar. Bkz. Jean-Pierre Brach, "Intermediary Beings III: Renaissance", *Dictionary of Gnosis and Western Esotericism*, ed. Wouter J. Hanegraaf (Leiden: Brill, 2006), 626.

⁷⁷ Olcott, *Old Diary Leaves*, First Series (1874-1878), 115-118; Santucci, "The Theosophical Society", 260-261.

S. Olcott olmuştur.⁷⁸ Santucci, sözü edilen anlatıma dayanarak Teosofi Cemiyeti'nin, okült veya ezoterik gerçekler üzerinde teorik ve pratik çalışmalar yapma temel amacına dayanarak kurulduğunu ifade eder.⁷⁹

Resmi olarak Teosofi Cemiyeti 17 Kasım 1875 tarihinde kurulmuştur.⁸⁰ Cemiyetin başkanlığına Olcott, yazışma sekreterliğine ise Blavatsky getirilmiştir.⁸¹ Teosofi öğretisinin doktrineri olması bakımından Blavatsky tam bir lider mesabesinde iken Olcott'un organizasyon kabiliyeti onu cemiyetin resmi başkanı olma hususunda öne çıkarmıştır.

Teosofi Cemiyeti en başında okült ve ruhçu araştırmalar yapmak üzere kurulmuş bir yapı olmakla beraber⁸² süreç içerisinde kendisine üç temel amacı belirlemiştir. 1877 yılında ilan edilen bu amaçlar cemiyeti harekete geçiren saikleri de ortaya koymaktadır:

a) Her bireyin "iç psikik benliği"ni geliştirmek üzere ciddiyle çalışmak.

b) Bilimin materyalizmine ve Hristiyan dogmatizmi başta olmak üzere her türlü dogmaya karşı çıkmak; özellikle Vedalarda ve Buda, Zerdüş ve Konfüçyüs'ün felsefelerinde bulunan saf ezoterik öğretiler başta olmak üzere Doğu dinî felsefeleri hakkında gerçekleri bilinir kılmak.

c) Saf ve iyi insanların birbirilerini yaratılmamış, evrensel, sınırsız, sonsuz bir sebebin eşit sonuçları olarak kabul ettiği temeline dayanarak insanlığın kardeşliğini tesis etmek üzere çalışmak.⁸³

Sözü edilen bu amaçlar ileride kısmî revizyonlara uğramıştır.⁸⁴

⁷⁸ Olcott, *Old Diary Leaves, First Series* (1874-1878), 115-118; Santucci, "The Theosophical Society", 260-261; Lavoie, *The Theosophical Society: The History of a Spiritualist Movement*, 13.

⁷⁹ James Santucci, "'Theosophia': Origins of a Name", *The American Theosophist* (Fall special Issue/1987), 334, erişim 30 Aralık 2012, <http://www.wheatonolcottbranch.org/perennial-theosophy.html>.

⁸⁰ Santucci, "The Theosophical Society", 260-261.

⁸¹ Hubble, *Facts and Fancy in Spiritualism, Theosophy and Psychical Research*, 26.

⁸² Bkz. Lavoie, *The Theosophical Society: The History of a Spiritualist Movement*, 14.

⁸³ Godwin, "Blavatsky and The First Generation of Theosophy", 21.

⁸⁴ Bkz. Helena Petrovna Blavatsky, *The Key to Theosophy* (Los Angeles, California, USA: The Theosophy Company, 1987), 39; Henry S. Olcott, *Theosophy: Religion and Occult Science* (London: George Redway, MDCCCLXXXV), 159; Olcott, *Old Diary Leaves, Sixth Series* (1896-1898), 48-49.

Cemiyet, kurulduğu günden itibaren ruhçuluğa ve okültizme ilgi duyan Amerikalıların bir araya geldikleri merkez konumuna geldi. Cemiyet henüz New York'ta çalışmalarını sürdürürken üç önemli gelişme oldu. Bunlardan ilki Blavatsky'nin üzerinde iki yıl çalıştığı iki ciltten müteşekkil *Isis Unveiled*⁸⁵ isimli eserin yayımlanmasıdır (1877).⁸⁶ D. H. Caldwell, *Isis Unveiled*'in yayımlandığı andan itibaren Amerikan kamuoyunda önemli bir etki yarattığını ifade etmektedir. *The New York Herald-Tribune* ve diğer bir takım yayın organları tarafından “yüzyılın dikkate değer eserlerinden birisi” olarak gösterilmesini ve ilk on gün içinde bin kopyasının satılmasını önemli bir başarı kıstası olarak gören Caldwell, bu eserden sonra Blavatsky'nin çok daha popüler bir kimse haline geldiğini ve “lamaseri”⁸⁷ olarak adlandırılan ikâmetinin okültizm meraklıları ile dolup taşıdığını belirtir.⁸⁸

J. Santucci'nin de belirttiği gibi cemiyet tarafından bu kitap kadim bilgelik dininin öğretilerini içeren bir eser olarak tanıtıldı. Buna göre *Isis Unveiled*, Doğu ve Batı'nın tüm kadim inanç ve öğretilerindeki ilahi bilgelik ile ezoterik ve okült bilgileri çağdaş bilimle bir araya getirmekteydi. *Isis Unveiled*'in Hint, Tibet, Mısır, Orta ve Güney Amerika bilgeliğini; Hinduizm, Budizm, kabala, Hristiyanlık ve Zerdüştilik gibi ilk bilgelik dininden doğan öğretilerin tümünü kuşattığı ileri sürülmekteydi.⁸⁹ Eserini Doğulu ruhani üstadlarından (mahatmalar) talim ettiğini iddia eden⁹⁰ Blavatsky'nin ifadesiyle bu kitap esasında “Hermetik felsefenin ve antik evrensel bilgelik dininin ‘mutlak’a yönelik bir anahtar olduğu” iddiasını ortaya koymaktadır.⁹¹ N. Goodrick-Clarke, *Isis Unveiled*'in adeta Blavatsky'nin antik din, felsefe, mitoloji ve bilim

⁸⁵ Bkz., H. P. Blavatsky, *Isis Unveiled: A Master Key to the Mysteries of Ancient and Modern Science and Theology*: Science (New York: J. W. Bouton, 706 Broadway, 1877), H. P. Blavatsky, *Isis Unveiled: A Master Key to the Mysteries of Ancient and Modern Science and Theology*, Theology (New York: J. W. Bouton, 8 West 28th Street, 1891).

⁸⁶ Whyte, H. P. Blavatsky: *An Outline of Her Life*, 41.

⁸⁷ Lamaseri, Tibet Budizminde manastıra verilen özel addır.

⁸⁸ *The Esoteric World of Madame Blavatsky: Reminiscences and Impressions by Those Who Knew Her*, 7. bölüm.

⁸⁹ Santucci, “The Theosophical Society”, 265.

⁹⁰ The Theosophical Society, International Headquarters (Adyar), “Early History”, erişim 10 Kasım 2010, <http://www.Ts-Adyar.Org/Content/Early-History>.

⁹¹ Blavatsky, *Isis Unveiled: A Master Key to the Mysteries of Ancient and Modern Science and Theology*, I: vii.

üzerine okuduklarının ansiklopedik bir sentezi görünümünde olduğunu ve eserin Batı ezoterik temasını yansıttığını ifade eder.⁹²

Ancak, yayımlandığı ilk günden itibaren *Isis Unveiled*'in menşei hakkında kimi araştırmacılar şüphelerini dile getirdiler. Bu hususta en önemli çalışmayı William Emmette Coleman isminde bir araştırmacı yaptı. Coleman, "*Madam Blavatsky'nin Yazılarının Kaynakları*" (*The Sources of Madame Blavatsky's Writings*) isimli makalesinde Blavatsky'nin iki dev eseri kabul edilen *Isis Unveiled* ve ileride kaleme aldığı (1888) *The Secret Doctrine*'in büyük oranda intihallerle oluştuğunu iddia etti. Coleman, Blavatsky'nin intihal yaptığını ileri sürdüğü kaynakları da ortaya koydu.⁹³

İkinci gelişme Teosofi Cemiyeti'nin halka açık bir yapıdan masonluğu andıran gizli bir cemiyete dönüşmesi oldu. Ancak bu durum uzun sürmemiş, 1885 yılından itibaren cemiyetin yönetmeliğinden inisiyasyon seremonileri ve gizli üyelik maddeleri kaldırılmıştır.⁹⁴ Üçüncü gelişme ise Teosofi Cemiyeti'nin Swami Dayananda Sarasvati (1824-1883) tarafından kurulan bir Hindu reform hareketi Arya Samaj hareketi ile birleşmesi oldu (1878).⁹⁵ Ancak bu birliktelik de fazla sürmeyecek ileride göreceğimiz üzere bir takım fikir ayrılıkları iki cemiyetin birkaç yıl sonra (1882) ayrılmasına neden olacaktır.

Teosofi Cemiyeti kuruluşundan itibaren birkaç yıl ABD'de önemli faaliyetler yürütmesine karşın, cemiyetin liderleri bir müddet sonra bu canlılığın kaybolduğu kanısına vardılar. Blavatsky ve Olcott iyiden iyiye antik bilgeliğin ve ruhçuluğun kaynağı olarak düşündükleri Hindistan'a gitmenin cemiyet için önemli bir hamle olacağını düşündüler. Böylece Teosofi Cemiyeti'nin tarihi açısından önemli bir dönüm noktasına gelinmiş oldu ve 1878 yılı sonlarında Blavatsky ve Olcott cemiyetin

⁹² *Isis Unveiled*'in içeriği üzerinde bir değerlendirme için bkz. Goodrick-Clarke, *The Western Esoteric Traditions: A Historical Introduction*, 215-217.

⁹³ Bkz. William Emmette Coleman, "The Sources of Madame Blavatsky's Writings", bu makaleye ulaşmak için bkz. Vsevolod Sergeyevich Solovyov, *A Modern Priestess of Isis* (London: Longmans, Green, and CO., 1895), [Ekler], 353-366; ayrıca bkz. Erişim 10 Aralık 2014, <http://www.blavatskyarchives.com/colemansources1895.htm>. *Isis Unveiled*'in kaynakları ve içeriği hakkında kısa bir değerlendirme için bkz. Kuhn, *Theosophy: A Modern Revival of Ancient Wisdom*, 67.

⁹⁴ Santucci, "The Theosophical Society", 265; ayrıca bkz. Godwin, "Blavatsky and The First Generation of Theosophy", 20; Kuhn, *Theosophy: A Modern Revival of Ancient Wisdom*, 61.

⁹⁵ Olcott, *Old Diary Leaves*, First Series (1874-1878), 394-398.

fikirlerinin büyük bir kitle tarafından kucaklanacağını umarak Hindistan'a gitmeye karar verdiler.⁹⁶

4. Teosofi Cemiyeti'nin Hindistan Süreci

1878 yılı Aralık ayında New York'tan ayrılan Olcott ve Blavatsky, İngiltere'de mola verdikten sonra 16 Şubat 1879 tarihinde Bombay limanına vardılar.⁹⁷ Hindistan'ın Teosofi Cemiyeti açısından çok önemli bir yeri vardır. Zira ilk olarak Bombay (1879-1882) daha sonra Adyar (1882-...)’da cemiyetin merkezini kuran Blavatsky ve Olcott, Hindistan'ı Teosofi hareketinin merkezi konumuna getirmişlerdir. Hindistan'ın merkezî konumu bugün dahi korunmaktadır. Henüz yeni bir hareket olan Teosofi Cemiyeti'nin 1878 yılında Hindistan'a taşınması cemiyetin öğretilerinde bir takım gelişmelere ve değişimlere sebep olmuştur. Bu tarihten itibaren başta Blavatsky olmak üzere cemiyetin söylemine Doğu terminolojisi ve öğretileri hâkim olmuştur.⁹⁸ Blavatsky'nin Hindistan'da bulunduğu dönem (1879-1884) cemiyetin kendisini Hint toplumuna tanıttığı, birçok dini liderle temasa geçtiği ve yayın faaliyetlerinin yoğun olduğu bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Teosofistler yaklaşık üç yıl Bombay'da kaldılar ve çalışmalarını buradan yürüttüler. Basın, Olcott ve Blavatsky'ye büyük ilgi gösterdi, birçok misafir tarafından ziyaret edildiler.⁹⁹ Sinnet'in aktardığına göre Hindistan'da bazı gazeteler Blavatsky'nin Bombay'a gelişini haber yapmış, onu "büyünün modern gelişiminde etkisi olan harikulade bir kimse" olarak duyurmuştur.¹⁰⁰ Blavatsky ve Olcott kısa süre sonra Hindistan çapında gezilerine başladılar. Teosofi Cemiyeti'ni tanıtmak ve şubeler açmak amacıyla düzenlenen bu geziler cemiyetin liderleri tarafından ilerleyen yıllarda yoğun biçimde sürdürülmüştür. Blavatsky ve Olcott ilk olarak Kuzey Hindistan'a yöneldiler. Bu gezide Allahabad, Cawnpore, Bhurtpore, Jeypore, Agra, Saharanpore, Meerut ve bir takım farklı yerleri gezmişlerdir. Blavatsky, bu gezileri bir Rus gazetesi Russki

⁹⁶ W. Michael Ashcraft, *New Religions Movements: A Documentary Reader*, ed. Derek Daschke, W. Michael Ashcraft (New York: New York University Press, 2005), 46.

⁹⁷ Santucci, "The Theosophical Society", 266.

⁹⁸ Lavoie, "The Spiritualism of Madame Blavatsky: An Introduction to Western Esotericism and Writings of a Victorian Occultist", 214; Goodrick-Clarke, *The Western Esoteric Traditions: A Historical Introduction*, 219.

⁹⁹ Whyte, H. P. *Blavatsky: An Outline of Her Life*, 43; Sinnett, *Incidents In The Life Of Madame Blavatsky*, 176.

¹⁰⁰ Sinnett, *Incidents In The Life of Madame Blavatsky*, 221.

Vyestnik'e mektuplar halinde kaleme almıştır. Bu yazıları daha sonra *Hindistan'ın Mağara ve Dağlarından (From the Caves and Jungles of Hindostan)*¹⁰¹ ismiyle bir kitap olarak yayımlamıştır (1892).¹⁰²

Blavatsky ve Olcott, Allahabad'da Teosofi tarihi açısından önemli bir isim olacak olan A. P. Sinnet (1840-1921) ile tanıştılar. Allahabad'da yayımlanan *Pioneer* isimli gazetenin editörü olan Sinett, Olcott ve Blavatsky'den oldukça etkilendi ve Teosofi hareketine girmeyi kabul etti. Sinnet, cemiyetin fikirlerini ve faaliyetlerini gazetesinde halka taşıdı; bu yayınlar cemiyetin kısa sürede Hindistan'da tanınmasına vesile oldu.¹⁰³ Sinnett, teosofi öğretisini ele aldığı *The Occult World*¹⁰⁴ ve *Esoteric Buddhism*¹⁰⁵ isimli iki önemli eser yayımladı. *The Occult World*'de ilk defa mahatma öğretisini kamuoyuna açıkladığı gibi teosofi düşüncesinin arkasındaki ruhani yapıyı da ortaya koymuş oldu.¹⁰⁶ Sinnett'la beraber Teosofi'ye destek veren isimlerden birisi de İngiliz koloni hükümetinin eski sekreteri Allan Octavian Hume (1829-1912)'dur.¹⁰⁷ Hume da Blavatsky'nin mahatmaları ile iletişime girmeye çok istekli davrandı. Sinnet ve Hume, Blavatsky'den mektupların veya küçük objelerin materyalizasyonu gibi birçok fenomeni gerçekleştirmesini istemekteydi. Blavatsky aracılığıyla bu iki isime mahatmalardan birçok mektup geldi.¹⁰⁸ Hume, ilerleyen zamanlarda aracı vasıtasıyla mahatmalarla iletişim kurmaktan hoşnutsuzluk duydu ve cemiyetten ayrıldı (1883).¹⁰⁹

¹⁰¹ H. P. Blavatsky, *From the Caves and Jungles of Hindostan* (London: Theosophical Publishing Society, 1892.)

¹⁰² William Kingsland, *The Real H. P. Blavatsky* (London: John M. Watkins, 1928), 179.

¹⁰³ Santucci, "The Theosophical Society", 266; Whyte, H. P. Blavatsky: *An Outline of Her Life*, 44-45.

¹⁰⁴ A. P. Sinnett, *The Occult World*, 3. bs. (Ludgate Hill, London: Trubner and Co., 1883).

¹⁰⁵ A. P. Sinnett, *Esoteric Buddhism* (Cambridge: Boston and New York Houghton, Mifflin and Company, The Riverside Press, 1889).

¹⁰⁶ Kuhn, *Theosophy: A Modern Revival of Ancient Wisdom*, 85; ayrıca bkz. Leadbeather, *A Text Book of Theosophy*, 14.

¹⁰⁷ Godwin, "Blavatsky and The First Generation of Theosophy", 23; Pablo Sender, "Mahatmas Versus Ascended Masters" (*Quest*, Summer, 2011), 107.

¹⁰⁸ Mark Bevir, "Theosophy and the Origins of the Indian National Congress", *International Journal of Hindu Studies*, 7, 1-3 (2003): 102-103, Godwin, "Blavatsky and The First Generation of Theosophy", 23.

¹⁰⁹ Godwin, "Blavatsky and The First Generation of Theosophy", 23; Bevir, "Theosophy and the Origins of the Indian National Congress", 102-103.

Teosofi tarihi açısından Hindistan çalışmaları arasında önemli bir gelişme Teosofi Cemiyeti'nin *The Theosophist* isimli dergiyi yayımlamaya başlamasıdır. Teosofi'nin ürettiği literatürün çok önemli bir parçası olan bu derginin ilk sayısı 1879 Ekiminde yayımlandı. *The Theosophist* o tarihten günümüze kadar aralıksız yayımını devam ettirmektedir.¹¹⁰

Teosofi Cemiyeti'nin Hindistan'daki çalışmaları hızla devam ederken cemiyetin liderleri yine Teosofi hareketini tanıtmak amacıyla Seylan (bugün Sri Lanka)'a bir gezi düzenlediler (1880).¹¹¹ Seylan gezisinde Teosofi'nin iki lideri "Pansil alma"¹¹² töreni ile Budizm'i kabul ettiler.¹¹³ Farklı kaynaklarda Blavatsky ve Olcott'un açıkça ve resmi olarak Budizmi kabul eden ilk Amerikalı oldukları iddia edilmektedir.¹¹⁴ Bu tarihten sonra cemiyetin Seylan'daki çalışmaları çok önem kazandı. Bu dönem teosofik öğretilerin Budist öğretiler ile bütünleşmeye yöneldiği bir dönem oldu.

Teosofi Cemiyeti, 1882 yılında merkezini Madras (bugün Chennai)'ta Adyar bölgesine taşıdı.¹¹⁵ Bu tarihten itibaren Adyar, Teosofi Cemiyeti'nin uluslararası merkezi konumuna geldi. Adyar'a yerleştikten sonra Blavatsky zaman zaman gezilere çıksa da genelde merkezde kalmış ve yazım faaliyetlerine ağırlık vermiştir. Olcott ise yoğun biçimde

¹¹⁰ Whyte, H. P. *Blavatsky: An Outline of Her Life*, 44-45.

¹¹¹ Olcott, *Old Diary Leaves*, Second Series (1878-1883), 152, 158.

¹¹² Pansil ya da Pancha Sila, Budizmin beş ahlâki ilkesidir, bunlar: öldürmemek, çalmamak, yalan söylememek, zîna etmemek, içki içmemektir.

¹¹³ Olcott, *Old Diary Leaves*, Second Series (1878-1883), 167-168; Kingsland, *The Real H. P. Blavatsky*, 180; Ashcraft, *New Religions Movements: A Documentary Reader*, 47. Blavatsky ve Olcott Sri Lanka'nın, Galle şehrinde, Welliwatta'da bulunan Vijayananda Vihara'sında Pansil aldılar. Bu törenin ardından Olcott kendi el yazısı ile viharanın duvarına "This is to certify that on the 19th May 1880 the Founders of the Theosophical Society Madame H. P. Blavatsky and myself took the Panchasila for the first time at Vijayananda Vihara from Akmemana Dhammarama Thera." notunu düştü. Bkz. B. P. Kirthisinghe ve M. P. Amarasuriya, *Colonel Olcott: His Service To Buddhism* (Kandy, Sri Lanka: Buddhist Publication Society, 1981), 5. Olcott'un vihara duvarına yazdığı not bugün Sri Lanka ABD Elçiliği web sayfasında ilgili linkte bir hatıra olarak yayınlanmaktadır. Bkz. <http://slembassyusa.org/sri-lanka-us-relations/historical-context/>, (07.06.2014).

¹¹⁴ Stephen Prothero, "The White Buddhist: Henry Steel Olcott and the Sinhalese Buddhist Revival", [*The White Buddhist: The Asian Odyssey of Henry Steel Olcott*, içinde bölüm: 13-19], erişim 8 Haziran 2014, <http://aryasangha.org/olcott-prothero.htm>.

¹¹⁵ Sinnett, *Incidents In The Life of Madame Blavatsky*, 255-257.

gezilerine devam etmiştir.¹¹⁶ Teosofi Cemiyeti bu süreçle birlikte hızla dünyanın dört bir tarafında şubeler açmıştır. Örneğin A. P. Sinnett, Teosofi Cemiyetinin kuruluşunun 10. yılı münasebeti ile (1885) Adyar'da düzenlenen törene dünya üzerinden 117 Teosofi şubesinin katıldığını ifade etmektedir.¹¹⁷ Bu arada Teosofi Cemiyeti ile Arya Samaj hareketi arasında ABD'de başlayan ve Hindistan'da devam eden yakınlık sıkıntılı bir sürece girdi ve nihayetinde iki grup arasındaki gerilim 1882 yılında ayrılıkla sonuçlandı. İki cemiyet kendi yollarına ayrı iki grup olarak devam etti. Henüz New York'ta iken benimsenen "Arya Samaj Teosofi Cemiyeti" ismi tekrar "Teosofi Cemiyeti" olarak revize edildi.¹¹⁸

5. H. P. Blavatsky'nin Skandala Dönüşen Fenomenleri

Teosofi liderleri Hindistan'da çalışmalarını devam ettirirken Teosofi'ye yönelik insanların en çok ilgisini çeken şey Blavatsky'nin iddia edilen okült güçleri oldu. Blavatsky hakkında öylesine şeyler anlatılıyordu ki adeta gittiği yerlere mucizeler saçan ilahi bir kişi olduğu düşünülmekteydi. Geçmişini hatırlayacak olursak Blavatsky'nin çocukluğundan itibaren etrafında fevkalâde olayların geliştiğini görürüz. Sözü edilen fevkalâdelikler ABD yıllarında ruhçu ortamlarda da devam etmişti. Hindistan'da olay farklı bir boyuta ulaştı. Tıkırtılar, zil sesleri, her çeşit objenin yer değiştirmesi veya materyalizasyonu, değişik çizimlerin ve tabloların oluşması ve hepsinden daha çok astral vasıtalar ile gelen mektuplar gerçekleşen fenomenlerdendi.¹¹⁹ Mektuplarda diğer pek çok şeyin yanında Hindistan'daki saygın İngilizleri Teosofi Cemiyeti'ne yardıma ikna etmeye yönelik mesajlar bulunmaktaydı.¹²⁰ Bu mektuplar genellikle cemiyetin Adyar'daki merkezine geliyordu. Blavatsky'nin odası adeta mektupların yağdığı bir yer haline gelmişti. A. P. Sinnett'in kaleme aldığı *The Occult World* kitabı Blavatsky'nin mahatmaların yardımıyla sergilediği fenomenlerle doludur.¹²¹ Sinnett'in

¹¹⁶ Kingsland, *The Real H. P. Blavatsky*, 191.

¹¹⁷ Sinnett, *Incidents In The Life of Madame Blavatsky*, 10.

¹¹⁸ *The Theosophical Movement: 1875-1950*, 80; ayrıca bkz. Olcott, *Old Diary Leaves*, First Series (1874-1878), 395-407.

¹¹⁹ Dan Burton ve David Grandy, *Büyük Gizem ve Bilim: Batı Uygarlığında Okült*, çev. Yasemin Tokatlı (İstanbul: Varlık Yayınları, 2005), 263; Guenon, *Theosophy: History of a Pseudo Religion*, 36.

¹²⁰ Burton ve Grandy, *Büyük Gizem ve Bilim: Batı Uygarlığında Okült*, 263.

¹²¹ Blavatsky'nin gerçekleştirdiği iddia edilen fenomenlere şu örnekler verilebilir: Blavatsky'nin dilediği nesneden (masa, cam, duvar, kapı) "tıkırtılar" çıkartması,

ifadesine göre bu fenomenler kimileri tarafından hayretle karşılanırken kimileri tarafından da bir hokkabazlık olarak algılanmış ve Blavatsky'nin bir "şarlatan" olarak ilan edilmesine sebep olmuştur.¹²²

Gerçekten de bu fenomenler yakın zamanda Blavatsky'nin başını çok ağrıtabilecek bir gelişmenin habercisiydi. Nitekim Teosofi Cemiyeti'nin Hindistan'da ve dünyada çalışmaları hızla devam ederken, 1884-1885 yılları cemiyet ve Blavatsky'nin yaşadığı en zorlu dönem oldu. Olaylar Blavatsky ve Olcott'un Hindistan'dan bir müddet ayrılıp İngiltere'ye geçtiği günlerde patlak verdi. Blavatsky'nin daha önce Kahire'de tanıdığı sonrasında Adyar'daki Teosofi merkezinde yardımcılar olarak çalıştırdığı Emma Cutting Coulomb ve eşi Alexis Coulomb, cemiyetten uzaklaştırılınca Blavatsky'nin kendilerine yazdığını iddia ettikleri bir takım mektupları bir İngiliz misyoner gazetesi olan *Madras Christian College Magazine*'e iletiler. Mektuplar ve Coulomblar'ın demeci Blavatsky'nin bir düzenbaz olduğunu ileri sürmekteydi.¹²³ Gazete, "*Koot Hoomi'nin Çöküşü*" (*The Collapse of Koot Hoomi*) başlığı ile Blavatsky tarafından yazıldığı iddia edilen on beş adet mektubu kamuoyuna teşhir etti. Bu mektuplarda Blavatsky, sergileyeceği fenomenler için Coulomblara bir takım direktifler veriyor ve cemiyet merkezinde bazı tertibatı hazırlamalarını salık veriyordu.¹²⁴ Eğer mektuplarda yazılanlar doğruysa Blavatsky'nin, Mahatma Morya ve Koot Hoomi adını verdiği

kalabalık bir ortamda odanın tavanından çiçekler yağması, zaman zaman zil sesleri duyulması, Sinnet'a mahatmalardan mektuplar gelmesi (bu mektuplar kimi zaman çekmecede kimi zaman ağaç dalında bulunuyordu), Blavatsky'nin mahatmalarla mental olarak iletişim kurması, grup halinde gidilen piknikte bir fincan ve tabağına ihtiyaç olması üzerine Blavatsky'nin işaret ettiği bir yerin eşilmesi ve burada ihtiyaç duyulan nesnelerin bulunması, A. O. Hume'un eşinin bir sene önce kaybettiği broşunun yerini Blavatsky'nin durugörü yeteneği ile tespit etmesi, Blavatsky'nin sigara kâğıdı ve sigaralar ile yaptığı sihirbaz vâri fenomenler, Sinnett'in eşinin yastığının içinde broş ve mahatma K. H.'den not bulunması. Bu ve benzeri örnekler için bkz. Sinnett, *The Occult World*, 30-33, 36, 40-41, 43-44, 46-48, 55-58, 60-64, 65, 76-77, 80-85, 120, vd.

¹²² Sinnett, *The Occult World*, 27-29.

¹²³ Guenon, *Theosophy: History of a Pseudo Religion*, 53; ayrıca bkz. Kingsland, *The Real H. P. Blavatsky*, 201; Burton ve Grandy, *Büyük Gizem ve Bilim: Batı Uygarlığında Okült*, 263-264.

¹²⁴ Santucci, "The Theosophical Society", 269. Sözü edilen mektuplar için bkz. "Report of The Committee Appointed to Investigate Phenomena Connected With The Theosophical Society" 211-220, erişim 5 Şubat 2015, <http://blavatskyarchives.com/theosophypdfs/sprreportbegin201.pdf>.

iki Tibetli ruhani üstadından aldığı ve mucize olarak insanlara sergilediği mektuplar bizzat Blavatsky tarafından yazılıyor ve binaya eklenmiş gizli bölmeler kullanılarak insanların gözleri önünde bir anda ortaya çıkıyordu.¹²⁵ Coulomblar, kovulmadan önce cemiyetin merkezinde çalıştıklarını, Blavatsky'nin düzenbazlıklarında suç ortağı olduklarını kabul ediyorlardı. Coulomblar, mektuplara ilaveten Adyar Teosofi merkezinde Blavatsky'nin odasında bulunan bazı panelleri de gösterdiler. Bu paneller mahatmalardan geldiği iddia edilen oysa Blavatsky veya yardımcıları tarafından hazırlanan mektupları üst kattaki Blavatsky'nin yatak odasından aşağıda "okült oda" adı verilen odadaki "mabet/mihrap" (shrine) denilen bir dolaba sevk etme işlevini görüyordu.¹²⁶ Emma Coulomb binadaki gizli kapakların ve diğer araçların kocası tarafından yapıldığını da itiraf etmekteydi.¹²⁷

Söz konusu iddiaları araştırmak üzere merkezi Londra'da bulunan Psişik Araştırmalar Cemiyeti (Society for Psychical Research/SPR) harekete geçti (1884).¹²⁸ Kurum Mayıs 1884'te Teosofi Cemiyeti'nin ileri sürdüğü fenomenleri araştırmak ve bir rapor hazırlamak üzere bir komisyon görevlendirdi. Komisyon, cemiyetin Madras'taki merkez binasında araştırmalar yaptı, fenomenlerin gerçekleştiği iddia edilen yerleri inceledi.¹²⁹ Çalışmalarda İngiliz yazı uzmanları da görev aldı. Bu çalışmalar sonucunda Coulombların gazetelere verdikleri Blavatsky'ye ait mektupların otantik olduğu tespit edildi. Yazı uzmanları mahatmalardan geldiği iddia edilen mektupların Blavatsky ve Damodar K. Mavalankar (merkezde çalışan bir Hintli) tarafından yazıldığını da tespit etti.¹³⁰

Araştırmalar sonucunda 1885 yılında komisyon başkanı Richard Hodgson tarafından kamuoyunda "Hodgson Raporu" olarak bilinen bir

¹²⁵ Santucci, "The Theosophical Society", 271.

¹²⁶ Whyte, H. P. *Blavatsky: An Outline of Her Life*, 50-51; Hubble, *Facts and Fancy in Spiritualism, Theosophy and Psychical Research*, 48-49; Santucci, "The Theosophical Society", 270-271; Burton ve Grandy, *Büyük Gizem ve Bilim: Batı Uygarlığında Okült*, 263-264.

¹²⁷ Santucci, "The Theosophical Society", 270.

¹²⁸ Santucci, "The Theosophical Society", 269-270.

¹²⁹ Hubble, *Facts and Fancy in Spiritualism, Theosophy and Psychical Research*, 46-50.

¹³⁰ Guenon, *Theosophy: History of a Pseudo Religion*, 55-56.

rapor yayımlandı.¹³¹ Bu raporda Hodgson, insanları aldatmak üzere Adyar'da oluşturulan bütün düzenekleri ayrıntılarıyla ortaya koydu. Hodgson sonuç olarak, "Blavatsky ne halkın göremediği mahatmaların sözcüsü ne de basit bir maceracıdır, bilakis o tarihin en başarılı, becerikli ve ilginç sahtekârları içinde yerini almıştır, ismi tarihe geçmeyi hak etmiştir" yargısını vermiştir. Bu raporun sonucunda SPR, Blavatsky ve taraftarlarını "basit araçlar kullanmak suretiyle insanların meraklarını celbederek Teosofi Cemiyeti'ne destek sağlamak üzere entrikalar çevirmek"ten suçlu ilan etmiştir.¹³² Ayrıca Hodgson, Blavatsky'nin bütün bunları bir saplantı sonucu veya para için yapmadığını ifade etmiş, daha ziyade kendisinde Blavatsky'nin Rus ajanı, Teosofi Cemiyeti'nin de siyasi bir organizasyon olduğu kuşkusunun doğduğunu dile getirmiştir.¹³³

Sözü edilen gelişmeler üzerine Blavatsky sorunları çözmek için derhal Hindistan'a gitti. Ancak kısa süre sonra Blavatsky, cemiyetteki görevlerinden ve *The Theosophist* dergisinin editörlüğünden istifa ederek Avrupa'ya dönmüştür.¹³⁴

Blavatsky'nin tüm bu olaylardan sonra da mahatmalar düşüncesini devam ettirdiğini görüyoruz. Nitekim Rus kökenli önemli bir yazar olan Vsevolod Sergeyevich Solovyov (1849-1903), Blavatsky'nin Paris'te bulunduğu dönemde (1886) Blavatsky ve onun çevresinde bulunan kişilerle yakın ilişki içinde bulunmuştur. Solovyov bu dönem içerisinde Blavatsky'nin gerçekleştirdiği iddia edilen fenomenlere muhatap olma durumunda kalmıştır. Blavatsky ve takipçileri Solovyov'u mahatmaların varlığına ve fenomenlerin geçekliğine inandırmak için çok uğraşmışlardır. Solovyov bütün bu tecrübelerinin neticesinde mahatmaların ve fenomenlerin gerçek dışı olduğu kanısına varmakla kalmayıp *A Modern Priestess of Isis (İsis'in Modern Rahibesi)* ismiyle Blavatsky ile geçirdiği zamanın ayrıntılı bir hatıratını yazmıştır. Bu kitabında kendi müşahedeleriyle cemiyetin içine düştüğünü düşündüğü

¹³¹ Hodgson Raporu için bkz. "Report of The Committee Appointed to Investigate Phenomena Connected With The Theosophical Society", erişim 5 Şubat 2015, <http://blavatskyarchives.com/theosophypdfs/sprreportbegin201.pdf>.

¹³² Guenon, *Theosophy: History of a Pseudo Religion*, 55.

¹³³ Santucci, "The Theosophical Society", 271.

¹³⁴ Kingsland, *The Real H. P. Blavatsky*, 204.

“hilekârca” işleri ortaya koymuştur.¹³⁵ Solovyov bir defasında teosofistlerin tüm kanıt sunma çabalarına karşın kendisinin bunlardan etkilenmediğini ifade eder. Bu tür çabaların insanlar nezdinde güven kaybına yol açabileceğini de ekler. Bunun üzerine Blavatsky’nin Solovyov’a sarf ettiği sözler çok dikkat çekicidir:

Herkes sizin gibi şüpheli değil, ancak verdiğiniz tavsiye için teşekkür ederim, bunu not edeceğim. Haklısınız, şu an Avrupa’da, Pariste’yiz. Hindistan’da değil. Burada insanlar hilekâr ve dolandırıcı olduğunu düşünerek onurlu ve içten insanlarla karşılaşmazlar. Şüphesiniz, şüpheli!¹³⁶

Bu sözlerden anlaşılan o ki Teosofi Cemiyeti’nin üzerinde çokça durduğu fenomenler, Hindistan kültüründe önemli bir yere sahiptir. Hint halkı bu tür olağanüstü olaylara açıktır. Bunun tarihi ve kültürel arka planını göz ardı etmemek gerekir. Yukarıdaki ifadelerle dayanarak Blavatsky’nin Hint toplumunun yapısını ve onları hangi damardan yakalayacağını iyi bildiğini kestirmemiz hiç de güç değildir.

Mahatma skandalı üzerinden en sert eleştirileri Guenon’un getirdiğini görmekteyiz. Blavatsky’nin hayat serüveni ve öğretilerinin büyük bir kısmını kurgu ve fantazi olarak değerlendiren Guenon, Adyar’da gerçekleşen bu olayların Blavatsky’nin sahtekârlığının bir kanıtı olduğunu iddia eder. Guenon’a göre Blavatsky’nin mahatmalar aracılığı ile Hindistan’da yapmaya çalıştığı sözde fenomenler, daha önce Mısır ve ABD’de giriştiği “düzenbazca” işlerden farklı şeyler değildir.¹³⁷

6. H. P. Blavatsky’nin Hindistan Sonrası Avrupa’da Çalışmaları ve Vefatı

Hodgson Raporu cemiyetin merkezinde ve Hindistan dışında çok büyük bir etki yaptı. Cemiyete ve özellikle Blavatsky’ye karşı büyük bir güven kaybı oluştu, cemiyetin İngiltere ve Paris localarında çok sayıda istifa eden oldu.¹³⁸ Hindistan’ı terk eden Blavatsky, 1885-1887 arası dönemi İtalya, Fransa, Belçika ve Almanya’da geçirdi. 1887’de Londra’ya yerleşti ve hayatının sonuna kadar burada yaşadı.¹³⁹ Blavatsky,

¹³⁵ Solovyov’un Blavatsky ve Teosofistler hakkında düşünceleri için bkz. Solovyov, *A Modern Priestess of Isis*.

¹³⁶ Solovyov, *A Modern Priestess of Isis*, 36-39.

¹³⁷ Guenon, *Theosophy: History of a Pseudo Religion*, 39, 52-53.

¹³⁸ Guenon, *Theosophy: History of a Pseudo Religion*, 55.

¹³⁹ Whyte, H. P. *Blavatsky: An Outline of Her Life*, 52-55; “Helena Petrovna Blavatsky 1831-1891: Chronological Review of Events In Her Life”, Blavatsky Study Center, erişim 1 Mayıs 2015, <http://www.blavatskyarchives.com/dallasblavatsky.htm>; James Santucci,

Londra'da çok önemli faaliyetlere imza attı. Öncelikle Teosofi Cemiyeti Blavatsky Locası (The Blavatsky Lodge of the Theosophical Society)'nı kurdu (1887). Avrupalılara teosofi düşüncesini anlatmak üzere ve bir anlamda da Hindistan'da yayımlanan *The Theosophist*'e alternatif olarak *Lucifer* adını taşıyan bir dergiyi yayımlamaya başladı (1888). Aynı yıl içinde yine Teosofi Cemiyeti Ezoterik Şubesi (Esoteric Section of Theosophical Society) açıldı (1888).¹⁴⁰ Ezoterik Şube içinde iç grup (inner group) adı verilen bir yapı oluşturuldu. İç grup altı erkek ve altı kadından oluşan ve doğrudan Blavatsky'den ders alan çok özel bir yapılanmaydı.¹⁴¹ Ezoterik Şube'nin adı kısa süre sonra Teosofi Doğu Okulu (Eastern School of Theosophy) olarak değiştirildi (1889). Yine aynı dönemde Avrupadaki Teosofi şubeleri Blavatsky başkanlığında "Avrupa Teosofi Cemiyeti" (Theosophical Society in Europe) adı altında birleştiler.¹⁴²

Londra'da yoğun çalışmaları sonucu Blavatsky, zirve eseri *The Secret Doctrine* (Gizli Öğreti)'i¹⁴³ yayımladı (1888). Eser Blavatsky'nin ifadesiyle kadim bilgeliği içermekte, Doğu ve Batı'nın tüm ezoterik öğretilerini insanlara sunmaktaydı. Blavatsky, *Secret Doctrine*'i inisiyeler tarafından bugüne taşındığı iddia edilen *Dzyan* adı verilen ezoterik bir kitaptan aldığı pasajlar üzerine yaptığı yorumlarla meydana getirdiğini ileri sürdü. Blavatsky, *Dzyan* kitabının Tibet ziyareti sırasında mahatmalar tarafından kendisine talim ettirildiğini iddia etmekteydi.¹⁴⁴

Secret Doctrine iki ciltten oluşmaktadır. *Cosmogenesis* adını taşıyan ilk ciltte, evrenin oluşumu ve yapısı ele alınırken, *Anthropogenesis* adını taşıyan ikinci ciltte, insanoğlunun evrimi ve tüm boyutlarıyla yapısı ele alınmaktadır. *Secret Doctrine*, Batı'da ortaya çıkmış en etkili okült

"Blavatsky", *Dictionary of Gnosis and Western Esotericism*, ed. Wouter J. Hanegraaf (Leiden: Brill, 2006), 182.

¹⁴⁰ Santucci, "The Theosophical Society", 272.

¹⁴¹ Adrew Prescott, "'Builders of the Temple of the New Civilisation': Annie Besant and Freemasonry", *Women's Agency and Rituals in Mixed and Female Masonic Orders*, ed. Alexandra Heidle, Joannes Augustinus Maria Snoek (Leiden: Koninklijke Brill NV, 2008), 364.

¹⁴² Kuhn, *Theosophy: A Modern Revival of Ancient Wisdom*, 173.

¹⁴³ H. P. Blavatsky, *The Secret Doctrine: The Synthesis of Science, Religion, And Philosophy*, c. I (Cosmogenesis) -II (Anthropogenesis), (London: The Theosophical Publishing Company, 1888).

¹⁴⁴ Santucci, "The Theosophical Society", 271.

eserlerden birisi olarak kabul edilmektedir.¹⁴⁵ Santucci'ye göre bu eser yayımlanmasından günümüze kadar büyük ilgi görmüş, modern ezoterizmin ve okültizmin önemli bir kaynağı olmuş ve ileri sürdüğü iddialarla din, tarih ve siyasi alanda birçok tartışmada rol oynamıştır.¹⁴⁶ H. Zinser'e göre 19. yüzyıl sonunda kaleme alınmış olan *Secret Doctrine*, ilk defa okült öğretileri bir araya toplamıştır. Bu kitap birçok ezoterizm ve okültizm taraftarının istifade ettiği bir metin olmuştur.¹⁴⁷ Eser üzerinde bir takım değerlendirmeler yapan Zinser, *Secret Doctrine*'in din tarihinin heterodoks inanç ve açıklamalarını modern pozitif bilimlerin verileriyle uyumlu hale getirmeye çalışan "yüzeysel ve sistemsiz" bir kitap görünümünde olduğunu ifade eder. Zinser'e göre eserde nesnel bir yapıdan ziyade Blavatsky'nin kendine has yorumları ön plandadır. Buna göre ezoterizm ve okültizm "dinlerin gizli tarihi" olarak ileri sürülmektedir.¹⁴⁸ R. Guenon da *Isis Unveiled* ile birlikte *Secret Doctrine* üzerinde bir takım eleştirel ifadeler kullanır. Guenon'a göre Blavatsky'nin bu iki eseri "düzensiz ve hazmedilemez" derlemelerdir. "Enteresan bilgilerin değersiz iddialar arasında kaybolduğu tam bir kaos hali" bu kitaplara hakimdir. Bunun yanında Guenon, birçok yanlış ve çelişkinin de kitaplarda bulunduğunu ifade etmektedir.¹⁴⁹

Blavatsky, ilerleyen yıllarda iki eser daha vücuda getirdi. Bunlardan ilki *The Voice of the Silence (Sessizliğin Sesi)*'dir.¹⁵⁰ Blavatsky'nin iddiasına göre bu kitap Doğu'da mistik öğretimde kullanılan *The Book of*

¹⁴⁵ Jones ve Ryan, *Encyclopedia of Hinduism*, 87.

¹⁴⁶ Santucci, "The Theosophical Society", 271.

¹⁴⁷ Harmut Zinser, *Ezoterizme Giriş*, çev. İ. Yunus Soner (İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2009), 16-18.

¹⁴⁸ Zinser, *Ezoterizme Giriş*, 18.

¹⁴⁹ Guenon, *Theosophy: History of a Pseudo Religion*, 86-87. *Secret Doctrine*'in içeriği ve kaynakları üzerinde bir değerlendirme için ayrıca bkz. Denis Saurat, *Literature and Occult Tradition: Studies in Philosophical Poetry* trans. Dorothy Bolton (New York: Haskell House, 1966), 67-70.

¹⁵⁰ Bkz. *The Voice of The Silence: Being Chosen Fragments From the "Book of The Golden Precepts"*, Translated and Annotated by H. P. Blavatsky (London: The Theosophical Publishing Company, 1889), erişim 10 Ocak 2015, http://www.theosophytrust.org/Online_Books/Voice_of_the_Silence_V1.4.pdf. Kitabın Türkçe basımı için bkz. Helena Petrovna Blavatsky, *Sessizliğin Sesi: "Tibet'in Kadim Bilgelik Kitabı"*, çev. Yeni Yüksektepe Çeviri Grubu (Ankara: Yeni Yüksektepe Kültür Derneği, 2007).

the Golden Precepts (Altın Öğütler Kitabı) adlı kitabın tercümesidir.¹⁵¹ Bu kitabın Mahayana Budizmini yansıtan aforizmalardan müteşekkil olduğu düşünülmektedir.¹⁵² Diğer eseri ise cemiyetle ilgilenenlere ve teosofi hakkında araştırma yapanlara yardımcı olmak maksadıyla yazılan *The Key to Theosophy (Teosofinin Anahtarı)* isimli eseridir.¹⁵³

Blavatsky, Londra'da ileride teosofi tarihinde çok önemli bir yer edinecek olan bir ismi, Annie Wood Besant (1847-1933)'ı cemiyete kazandırdı (1889).¹⁵⁴ Blavatsky'nin büyük tesirinde kalan Besant bundan sonraki hayatını Teosofi'ye adadı. Besant'ın Londra'daki evi Teosofi Cemiyeti'nin Avrupa merkezi ve Blavatsky'nin yeni ikametgâhı haline geldi (1890).¹⁵⁵

Blavatsky, 8 Mayıs 1891'de Londra'da öldü.¹⁵⁶ Cesedi yakıldı ve külleri Londra, New York ve Adyar'a döküldü. Arkasında üç kıtada yüzden fazla şubesi olan bir cemiyet bıraktı.¹⁵⁷ Blavatsky bugün dünyadaki tüm teosofistler tarafından saygıyla anılan bir kişidir. Taraftarları onun bir düzenbaz olduğunu asla kabul etmemektedirler. Bilakis teosofistler için Blavatsky kadim ve okült bilgileri elde edebilmiş bir avuç modern bilgeden birisidir. Teosofi Cemiyeti, Blavatsky'nin

¹⁵¹ The Book of the Golden Precepts (Altın Öğütler Kitabı) isimli eserin varlığını iddia eden kişi Blavatsky'dir. Bu kitabın orijinaline kimse ulaşmış değildir. Blavatsky'nin iddialarına göre The Book of the Golden Precepts eseri The Secret Doctrine (Gizli Öğreti) kitabında açıklamalarını verdiği Stanzaları barındıran Dzyan kitabı ile aynı serinin bir parçasıdır. Bkz. *The Voice of The Silence: Being Chosen Fragments From the "Book of The Golden Precepts v-vi.*

¹⁵² Bkz. "The Theosophical Society and Its Objectives", erişim 3 Şubat 2015, http://www.theosophy-nw.org/theosnw/theos/th-ts_ob.htm.

¹⁵³ Helena Petrovna Blavatsky, *The Key to Theosophy* (Los Angeles, California, USA: The Theosophy Company, 1987).

¹⁵⁴ *The Esoteric World of Madame Blavatsky: Reminiscences and Impressions by Those Who Knew Her*, bölüm 21; ayrıca bkz. Whyte, H. P. *Blavatsky: An Outline of Her Life*, 57.

¹⁵⁵ *The Esoteric World of Madame Blavatsky: Reminiscences and Impressions by Those Who Knew Her*, Bölüm 23; ayrıca bkz. Whyte, H. P. *Blavatsky: An Outline of Her Life*, 57-59.

¹⁵⁶ Blavatsky'nin hayatının ayrıntılı bir kronolojisi için bkz. "Helena Petrovna Blavatsky 1831-1891: Chronological Review of Events in Her Life".

¹⁵⁷ Blavatsky öldüğünde Teosofi Cemiyeti'nin dünya çapında 164 şubesi mevcuttu. Bkz. Kingsland, *The Real H. P. Blavatsky*, 4; ayrıca bkz. Gomes, *The Dawning of the Theosophical Movement*, 1.

ölümünü Beyaz Lotus Günü (White Lotus Day) olarak her sene anmaktadır.¹⁵⁸

Sonuç

Modern okültizm ve ezoterizm açısından çok önemli bir isim olan H. P. Blavatsky'nin son derece fantastik bir hayat sürdüğü anlaşılmaktadır. Tarih boyunca batını ekollerin önderleri için geçerli olan sıra dışı ve gizemli yaşam öykülerinin Blavatsky için de geçerli olduğunu ifade edebiliriz. Onun ezoterik bilgileri taşıyan bir üstad mı, mitos üreticisi bir düzenbaz mı yoksa gizli ajandası olan bir casus mu olduğu sorusu gündemdeki yerini korumaktadır. Cevap her ne olursa olsun Blavatsky'nin modern kültüre etkisi inkâr edilemez düzeydedir.

Blavatsky'nin yaşam tecrübesinin, kurulmasında başını çektiği Teosofi Cemiyeti'nin oluşmasında ve doktrinel yapısında etkisi görülmektedir. Hayatı boyunca efsane ve gizemlerle zihni yoğrulan Blavatsky dönemin ruhçu/spiritüalist akımından da geri durmamıştır. Hatta ABD'de bulunduğu dönemde (1873-1878) mühim bir medyum olarak öne çıkmıştır. Tüm bunlardan sonra evrensel ezoterik geleneğin modern temsilcisi olma iddiasıyla bir cemiyet kurmaya yönelmiştir. Blavatsky, bu süreçte medyumluğa dayalı ruhçu düşünceyi tümüyle reddettiğini ilan etmiş ancak ortaya koyduğu "mahatmalar" düşüncesinin tezahürlerinin ruhçu fenomenlerden farklı bir şey ortaya koyduğu noktasında şüpheyile karşılaşmıştır. Yine de ölümlerin ruhlarıyla irtibata dayalı modern ruhçu düşünceden farklı olarak, tekâmül etmiş ruhlara sahip yaşayan mahatmalara/üstadlara dayalı bir öğreti sunduğunu kesin biçimde ortaya koymuş ve bu öğretiyi "teosofi" adı altında okullaştırmıştır. Teosofi Cemiyeti'nin şahsında tebellür eden bu teosofi anlayışını modern teosofi olarak nitelemek ve bu anlayışı geleneksel teosofi anlayışından kesin biçimde ayırmak gereklidir. Modern teosofi Blavatsky'nin doktrinel önderliğinde ortaya çıkmış Batı okült ve ezoterik geleneğinin Doğu düşüncesi ve kavramları ile mezcedildiği bir oluşumdur. Makalemizin sınırlarını aşması sebebiyle

¹⁵⁸ Guenon, *Theosophy: History of a Pseudo Religion*, 144. Beyaz Lotus Günü'nde teosofistler Blavatsky'nin vasiyeti üzerine Edwin Arnold'un *Light of Asia'sı* ve Bhagavad Gita'dan bölümler okumaktadırlar. Bkz. Jorn Borup, "Zen and the Art of Inverting Orientalism: Buddhism, Religious Studies and Interrelated Networks", *New Approaches to the Study of Religion*, ed. Peter Antes, Armin W. Geertz, Randi Ruth Warne (Berlin: Walter de Gruyter & Co., 2004), 1: 456.

doğrudan ele almadığımız bu oluşum modern kültüre birçok hususta önemli etkilerde bulunmuştur. Bu anlamda Teosofi Cemiyeti'nin doktrinel lideri H. P. Blavatsky özelde okültizm genelde 20. yüzyıl kültürel yapıları açısından son derece önemli bir figürdür. Blavatsky'nin 20. yüzyıl okültim, ezoterizm ve spiritüel düşüncesi açısından bir köşe taşı ve "ana" olarak kabul edildiğini ifade etmek ve kendisinden sonraki batınî ekollere önemli etkisi olduğunu dile getirmek elzemdir.

Kaynakça

- Ashcraft, W. Michael. *New Religions Movements: A Documantary Reader*. ed. Dereck Daschke, W. Michael Ashcraft. New York: New York University Press, 2005.
- Bevir, Mark. "Theosophy and the Origins of the Indian National Congress". *International Journal of Hindu Studies*. 7, 1-3 (2003): 99-115.
- Blavatsky, H. P. *Collected Writings*. Comp. by Boris Zirkoff. 15 cilt. Wheaton, IL. Erişim 15 Mayıs 2015. <http://www.katinkahesselink.net/blavatsky/>.
- Blavatsky, H. P. *The Letters of H. P. Blavatsky (1861-1879)*. ed. John Algeo. 1 cilt. Wheaton, Illinois: Quest Books, 2003.
- Blavatsky, H. P. *Isis Unveiled: A Master Key to the Mysteries of Ancient and Modern Science and Theology: Science*. 2 cilt. New York: J. W. Bouton, 706 Broadway, 1877.
- Blavatsky, H. P. *Isis Unveiled: A Master Key to the Mysteries of Ancient and Modern Science and Theology: Theology*. 2 cilt. New York: J. W. Bouton, 8 West 28th Street, 1891.
- Blavatsky, H. P. *The Secret Doctrine: The Synthesis Of Science, Religion, And Philosophy*. 2 cilt. London: The Theosophical Publishing Company, 1888.
- Blavatsky, Helena Petrovna. *The Key to Theosophy*. Los Angeles, California, USA: The Theosophy Company, 1987.
- Blavatsky, H. P. *From the Caves and Jungles of Hindostan*. London: Theosophical Publishing Society, 1892.
- Blavatsky, Helena Petrovna. *Sessizliğin Sesi: "Tibet'in Kadim Bilgelik Kitabı"*. çev. Yeni Yüksektepe Çeviri Grubu. Ankara: Yeni Yüksektepe Kültür Derneği, 2007.
- Borup, Jorn. "Zen and the Art of Inverting Orientalism: Buddhism, Religious Studies and Interrelated Networks", *New Approaches to*

- the Study of Religion*. ed. Peter Antes, Armin W. Geertz, Randi Ruth Warne. 2 cilt. Berlin: Walter de Gruyter & Co., 2004: 451-488.
- Brach, Jean-Pierre. "Intermediary Beings III: Renaissance", *Dictionary of Gnosis and Western Esotericism*. ed. Wouter J. Hanegraaf. Leiden: Brill, 2006: 623-628.
- Burton, Dan ve David Grandy. *Büyük Gizem ve Bilim: Batı Uygarlığında Okült*. çev. Yasemin Tokatlı. İstanbul: Varlık Yayınları, 2005.
- Elwood, Robert S. "Theosophy", *America's Alternative Religions*. ed. Timothy Miller. Albany, New York: State University of New York Press, 1995.
- Evola, Julius. *Çağdaş Ruhçuluğun Maske ve Yüzleri*. İstanbul: İnsan Yayınları, 1996.
- Faivre, Antoine. *Giz ve Işık*. çev. Birol Biçer. İstanbul: Dedalus Kitap, 2012.
- Gallagher, Eugene V. *The New Religious Movements Experience in America*. USA: Greenwood Press, 2004.
- Godwin, Joscelyn. "Blavatsky and The First Generation of Theosophy", *Handbook of the Theosophical Current*. ed. Olav Hammer, Mikael Rothstein. Leiden: Koninklijke Brill NV, 2013: 15-32.
- Goodrick-Clarke, Nicholas. *Helena Blavatsky*. ed. Nicholas Goodrick-Clarke. Berkeley, California: North Atlantic Books, 2004.
- Goodrick-Clarke, Nicholas. *The Western Esoteric Traditions: A Historical Introduction*. New York: Oxford University Press, 2008.
- Gomes, Michael. *The Dawning of the Theosophical Movement*. Quest Books, 1987.
- Guenon, Rene. *Theosophy: History of a Pseudo Religion*. translated by Alvin Moore, Jr. Cecil Bethell, Hubert and Rohini Schiff. Hillsdale NY: Sophia Perennis, 2004.
- "Helena Petrovna Blavatsky 1831-1891: Chronological Review Of Events In Her Life". Blavatsky Study Center. Erişim 1 Mayıs 2015. <http://www.blavatskyarchives.com/dallasblavatsky.htm>.
- Hodapp, Christopher ve Alice Von Kannon. *Conspiracy Theories and Secret Societies For Dummies*. Hoboken, USA: Wiley Publishing, Inc., 2008.
- Hubble, G. G. *Facts and Fancy in Spiritualism, Theosophy and Psychical Research*. Kessinger Publishing Co., 2003.
- Johnson, K. Paul. *The Masters Revealed: Madame Blavatsky and The Myth of Great White Lodge*. Albany, New York: State University of New York Press, 1994.

- Jones, Constance ve James D. Ryan. *Encyclopedia of Hinduism*. USA: Facts On File, Inc., 2007.
- Kingsland, William. *The Real H. P. Blavatsky*. London: John M. Watkins, 1928.
- Kirthisinghe, B. P. ve M. P. Amarasuriya. *Colonel Olcott: His Service To Buddhism*. Kandy, Sri Lanka: Buddhist Publication Society, 1981.
- Kuhn, Alvin B. *Theosophy: A Modern Revival of Ancient Wisdom*. 1930, Erişim 10 Şubat 2013. <https://ia802700.us.archive.org/33/items/TheosophyAModernRevivalOfAncientWisdom/AlvinBoydKuhnTheosophyAModernRevivalOfAncientWisdom.pdf>.
- Lachman, Gary. *A Dark Muse: A History of the Occult*. New York: Thunder's Mouth Press, 2003.
- Lavoie, Jeffrey D. "The Spiritualism of Madame Blavatsky: An Introduction to Western Esotericism and Writings of a Victorian Occultist", *Ex Historia*: 214-246. Erişim 30 Mayıs 2015. <https://humanities.exeter.ac.uk/media/universityofexeter/collegeofhumanities/history/exhistoria/volume4/Supplement-Lavoie.pdf>.
- Lavoie, Jeffrey D. *The Theosophical Society: The History of a Spiritualist Movement*. Florida, USA: Brown Walker Press, 2012.
- Leadbeater, C.W. *A Text Book of Theosophy*. California: Theosophical Publishing House, 1918.
- Livraga, Jorge Angel. "Gizemli Bir Kişilik; Helena Petrovna Blavatsky", Helena Petrovna Blavatsky. *Sessizliğin Sesi: "Tibet'in Kadim Bilgelik Kitabı"*. çev. Yeni Yüksektepe Çeviri Grubu. Ankara: Yeni Yüksektepe Kültür Derneği, Aralık 2007 (içinde).
- Olcott, Henry S. *Theosophy: Religion and Occult Science*. London: George Redway, MDCCCLXXXV.
- Olcott, Henry S. *Old Diary Leaves*. First Series (1874-1878). Erişim 12 Ocak 2014. <http://www.theosophy.ph/onlinebooks.html>.
- Olcott, Henry S. *Old Diary Leaves*, Sixth Series (1896-1898). Erişim 12 Ocak 2014. <http://www.theosophy.ph/onlinebooks/odl/odl604.html>.
- Pedersen, Poul. "Tibet, Theosophy, and The Psychologization of Buddhism", *Imagining Tibet: Perceptions, Projections, and Fantasies*, ed. Thierry Dodin, Heinz Räther. Somerville MA, USA: Wisdom Publishing, Inc., 2001: 151-166.
- Prescott, Adrew. "'Builders of the Temple of the New Civilisation': Annie Besant and Freemasonry", *Women's Agency and Rituals in Mixed and Female Masonic Orders*. ed. Alexandra Heidle, Joannes

- Augustinus Maria Snoek. Leiden: Koninklijke Brill NV, 2008: 359-392.
- Prothero, Stephen. "The White Buddhist: Henry Steel Olcott and the Sinhalese Buddhist Revival". [*The White Buddhist: The Asian Odyssey of Henry Steel Olcott*, içinde bölüm: 13-19]. Erişim 8 Haziran 2014. <http://aryasangha.org/olcott-prothero.htm>.
- "Report of The Committee Appointed to Investigate Phenomena Connected With The Theosophical Society". Erişim 5 Şubat 2015. <http://blavatskyarchives.com/theosophypdfs/sprreportbegin201.pdf>.
- Santucci, James A. "The Theosophical Society", *Controversial New Religions*. ed. James R. Levis, Jesper Aagaard Petersen. New York: Oxford University Press, 2005.
- Santucci, James. "'Theosophia': Origins of a Name", *The American Theosophist*. Fall special Issue/1987: 333-336. Erişim 30 Aralık 2012. <http://www.wheatonolcottbranch.org/perennial-theosophy.html>.
- Santucci, James. "Blavatsky". *Dictionary of Gnosis and Western Esotericism*. ed. Wouter J. Hanegraaf. Leiden: Brill, 2006: 177-185.
- Saurat, Denis. *Literature and Occult Tradition: Studies in Philosophical Poetry*. trans. Dorothy Bolton. New York: Haskell House, 1966.
- Sender, Pablo. "Psychic Phenomena and Early Theosophical Society", *Quest*. Summer, 2012.
- Sender, Pablo. "Mahatmas Versus Ascended Masters", *Quest*. Summer, 2011: 107-111.
- Sinnett, A. P. *Incidents In The Life Of Madame Blavatsky*. New York: J. W. Bouton, 1886.
- Sinnett, A. P. *The Occult World*. 3. bs. Ludgate Hill, London: Trubner and Co., 1883.
- Sinnett, A. P. *Esoteric Buddhism*. Cambridge: Boston and New York Houghton, Mifflin and Company, The Riverside Press, 1889.
- Solovyov, Vsevolod Sergeyevich. *A Modern Priestess of Isis*. London: Longmans, Green, and CO., 1895.
- Steiner, Rudolf. *Spiritualism, Madame Blavatsky and Theosophy*, ed. Christopher Bamford. Great Barrington: Anthroposofic Press, 2001 (içinde Christopher Bamford'un kaleme aldığı Giriş Bölümü).
- The Theosophical Movement: 1875-1950*. California: The Cunningham Press, 1951.

- The Theosophical Society, International Headquarters (Adyar). "Early History". Erişim 10 Kasım 2010. <http://www.Ts-Adyar.Org/Content/Early-History>.
- The Esoteric World of Madame Blavatsky: Reminiscences and Impressions by Those Who Knew Her*. Compiled and Ed. Daniel H. Caldwell, 2. bs. Wheaton: Theosophical Publishing House. Erişim 30 Nisan 2014. <https://www.theosophical.org/online-resources/books/23-online-resources/online-books/1726-esoteric-world-chapter->.
- The Voice of The Silence: Being Chosen Fragments From the "Book of The Golden Precepts"*. Translated and Annotated by H. P. Blavatsky. London: The Theosophical Publishing Company, 1889. Erişim 10 Ocak 2015. http://www.theosophytrust.org/Online_Books/Voice_of_the_Silence_V1.4.pdf.
- "The Theosophical Society and Its Objectives". Erişim 3 Şubat 2015. http://www.theosophy-nw.org/theosnw/theos/th-ts_ob.htm.
- Theosophical University Press Online. Articles by H. P. Blavatsky. Erişim 24 Ocak 2015. <http://www.theosociety.org/pasadena/bcw/bcw-hp.htm>.
- Wachtmeister, Constance. *Reminiscences of H. P. Blavatsky and "The Secret Doctrin"*. London: Theosophical Publishing Society, 1893.
- Wallace-Murphy, Tim. *Hidden Wisdom: The Secrets of the Western Esoteric Tradition*. New York: The Disinformation Company Ltd., 2010.
- Whyte, Herbert. *H. P. Blavatsky: An Outline of Her Life*. London: Percy Lund, Humphries and Co., LTD., 1909.
- Wilson, Bryan. *Dini Mezhepler Sosyolojik Bir Araştırma*. çev. Ali İhsan Yitik ve A. Bülent Ünal. İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.
- Zinser, Harmut. *Ezoterizme Giriş*. çev. İ. Yunus Soner. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2009.
- <http://spokensanskrit.de> (07.11.214).
- <http://www.blavatskyarchives.com/colemansources1895.htm>(10.12.2014).
- <http://slembassyusa.org/sri-lanka-us-relations/historical-context/> (07.06.2014).